

1928-1960 ARASI YOZGAT İLİNİN SOSYO-KÜLTÜREL TARİHİ*

(Sayfa 98-118)

Derya BÜYÜKBAŞ

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı
deryabuyukbas03@hotmail.com
Orcid 0000-0001-8794-5303

ÖZ

Bu çalışmanın konusunu, Yozgat ilinin 1923-1960 tarihleri arasında ki sosyal ve kültürel tarihi oluşturmaktadır. Yozgat, Kırıkkale, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir illeriyle çevrili İç Anadolu bölgesinde yer alan bir ilimizdir. Yozgat şehrinin merkez ilçe dışında Akdağmadeni, Aydıncık, Boğazlayan, Çandır, Çayıralan, Çekerek, Kadışehri, Saraykent, Sarıkaya, Sorgun, Şefaati, Yenifakılı ve Yerköy olmak üzere on üç ilçesi bulunmaktadır.

Yozgat şehrinin sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi verilen çalışmada, bu alanda yapılmış bütün çalışmalar incelenmiş, ilgili arşiv kayıtlarına ulaşılmış ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan belgeler ve diğer kaynaklar ışığında Yozgat ilinin sosyal, kültürel yapısı, örf ve adetleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca Yozgat ilinde, geçmişten günümüze yaşatılmaya çalışılan gelenekler, görenekler, örf ve adetler anlatılmıştır. Bu araştırma yerel bir çalışma olmasına karşın, ortaya konulan bütün veri ve değerlendirmelerle hem şehir tarihine hem de bu konuda çalışma yapan araştırmacılara katkı sunulmasına gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Sosyal ve Kültürel Hayat, Halkevleri, Köy Enstitüleri, Tarih.

SOCIO-CULTURAL HISTORY OF YOZGAT PROVINCE 1928-1960

ABSTRACT

The aim of this study is the social and cultural history of Yozgat between 1923-1960. Yozgat, Kırıkkale, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Nevşehir and Kırşehir is a province located in the Central Anatolia region surrounded by provinces. Apart from the central district of the city of Yozgat, there are thirteen districts: Akdağmadeni, Aydıncık, Boğazlayan, Çandır, Çayıralan, Çekerek, Kadışehri, Saraykent, Sarıkaya, Sorgun, Şefaati, Yenifakılı and Yerköy.

In the study, which gives information about the structure of the social and cultural structure of the city of Yozgat, all the studies in this area have been examined, the records of the relevant archives have been reached and it has been aimed to give information about the social, cultural structure, customs and customs of the city of Yozgat in the light of the documents and other sources.

In addition, in the province of Yozgat, the traditions, customs, customs and traditions that are tried to be kept alive from the past to the present are explained. Although this research is a local study, efforts have been made to contribute to both city history and researchers working on this subject with all the data and evaluations.

Key Words: Yozgat, Social and Cultural Life, People's Houses, Village Institutes, History.

*Bu çalışma "CUMHURİYET DÖNEMİ YOZGAT'IN SOSYAL TARİHİ (1928-1960)" yüksek tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Çalışmamızda Yozgat şehrinin Cumhuriyet Dönemi 1928-1960 dönemi sosyal tarihini incelenmiştir. Araştırmamızda öncelikli olarak 1928-1960 yılları arasında Yozgat ilinin temel nitelikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda ilk olarak Yozgat'ın tarihi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Ayrıca Yozgat şehrine ait sosyal ve kültürel hayatla ilgili temel konular, 1960 yılını da kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Yozgat şehrinde yerel halkın o dönemdeki yaşam tarzı, giyim kuşama, beslenme ve yemek alışkanlıkları, gelenekleri, bu geleneklerin topluma yansımaları vb. konular ele alınmıştır.

Çalışmanın kapsamı belirlenirken öncelikli olarak yerel kaynaklara başvurulmuş, kaynak taraması yapılmış, döneme ait yerel gazetelerden elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde yapılan araştırma ile Yozgat şehriyle ilgili elde edilen 934 belge araştırma konusu kapsamın da değerlendirilmiş, 512 belgenin çalışma kapsamıyla ilgili olduğu anlaşılmış ve konuyla ilgili olan belgeler çalışmamızda kullanılmıştır. Öte yandan gerek Yozgat Belediyesi'nde gerekse Yozgat Valiliği'nde araştırmalar yapılmış, döneme ait birincil kaynaklardan ziyade ikincil kaynakların olduğu belirlenmiş, valilik tarafından hazırlanmış yıllıklardan faydalanılmıştır. Telif eserler arasında ise döneme ait Özcan Mert'in "Çapanoğulları-Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı", Ahmet Yaşar Ocak'ın "Bozok Sancağı", İsmail Hakkı Uzunçarşılın'ın "Çapanoğulları" adlı eserinden faydalanılmıştır.

2. ŞEHRİN TARİHİ GEÇMİŞİ

Günümüzde Yozgat il sınırlarının bulunduğu bölge, XV. yüzyıldan günümüze Bozok adıyla anılmıştır (Türk Ansiklopedisi, 1984: 449). Bölge XVI. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı kayıtlarında köy olarak zikredilmiştir (İslam Ansiklopedisi, 2013: 559). Yozgat ismi yabancı tarih kitaplarında Uskat, Jusgat, Youzghath, Yüzgat, Yozghourt şeklinde geçmekte, XVIII. yüzyılda ise "Yozgat" adı arşiv belgelerinde açıkça göze çarpmaktadır (Özkaya, 1984: 234). Bu kaynaklarda adının geçme sebebi ise Sivas eyaletine bağlı bir sancak olmasıdır. Yozgat'ın içinde bulunduğu yöre Cumhuriyet ilk yıllarına kadar Bozok vilayeti olarak anılmıştır (İslam Ansiklopedisi, 2013: 559). Şehrin isminin ortaya çıkışıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır.

Bir söylenceye göre Çapar Ömer Ağa önderliğindeki aşiret Horasan'dan yola çıkmış, ilk olarak Şam çevresine daha sonra bugünkü Yozgat yöresine yerleşmiş ve burada küçük bir kasaba kurmuşlardır. Kasabaya otlak ya da sürü anlamındaki Yoz kelimesi ile kent (şehir) anlamındaki Gat sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkan ve otlak kenti anlamındaki YozGat adı verilmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7638). Diğer bir rivayete göre ise, Aşiret Reisi Ömer Cabbar Ağa'nın yüzünün çopur olması nedeniyle kendisine Çopur veya Çapar Koca denilmektedir. Bir yaz günü Cabbar Ağa, sürülerini yaylakta otlatırken karşısına Hızır (A.S) çıkmış ve kendisinden süt istemiştir. Kendisine ikram edilen sütü içen Hızır (A.S) bu ikramdan çok memnun kalmış ve Cabbar Ağa'ya "Çobanoğlu, yozuna yoz katılsın, memleketinin adı Yoz-Kat olsun" demiştir. Bu sözü söyleyerek kaybolmuştur. Bu şekilde ortaya çıktığına inanılan Yoz-Kat ismi söylene söylene Yozgat halini almıştır. İsmi kaynağı hakkında her ne kadar tatmin edici bir bilgi yoksa da uzun yıllar bu yörenin bu isimle anıldığı bilinmektedir (Koç, 1963: 15).

Türkiye Büyük Millet Meclisi vekillerinden Süleyman Sırrı İçöz'ün 25 Haziran 1927 tarihli teklifiyle "Yozgat" vilayet adı olarak da tescil edilmiş ve ilin ismi resmi olarak kabul edilmiştir (İslam Ansiklopedisi, 2013: 560).

Yozgat, Anadolu'da XVIII. yüzyılın ilk yarısında kurulmuştur. Çevre iller arasında dikkat çeken bir şehir konumundadır. XIX. yüzyılın ilk yarısında nüfusu 15.000'e ulaşan Yozgat'ın 1914 yılındaki nüfusu 77.000 kişiyi geçmiştir (Karaca, 2004: 307). Yozgat ve çevresi 5000 senelik bir tarihe sahiptir. 1071 Malazgirt zaferinden sonra bu bölgeye yerleşen Orta Asya Türkmenleri sayesinde bu bölge tamamen Türkleşmiş ve Türk-İslam kültürü şehre hâkim olmuştur.

Yozgat'ın şehirleşmesinde önemli katkıları olan Ahmet Paşa, 1741 yılında Yozgat Voyvodası, 1744 yılında Bozok Mutesellimi ve 1745 yılında Kapıcı Başı ünvanlarını almıştır. Ahmet Paşa 1755 yılında İstanbul'daki et sıkıntısını çözünce Bozok sancağı ona malikâne olarak verilmiştir (Karaca, 2004: 20). 5

yıl sonrada kendisine Mirmiranlık rütbesi verilerek Sivas valiliğine tayin edilmiştir. Bozok'ta birçok cami, medrese vb.yerler yaptırmış halkın desteğini almaya özen göstermiştir (Taş, 1987: 8).

Kentleşme süreciyle birlikte eğitim ve öğretimin yaygınlaşması için okullarda da yenilenme süreci başlamıştır. Şehrin en önemli okulu 1750'lerde Abdülcabbarzade Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen Demirli Medresesi ve kütüphanesidir (Salname, 1316: 868-869). Demirli Medresenin tarihi geçmişini incelemek olursa medresenin şehir merkezindeki saat kulesinin yanında bulunan Yozgat Palas'ın bulunduğu yerde inşa edilmiş olduğu ifade edilmektedir (Karaca, 2004: 307). Demirli Medrese hem Yozgat'ın eğitim tarihindeki yeri hemde şehrin gelişimine önemli etkisi olan müesseselerden başında gelmektedir. Kurulu Medreselerin 9 tanesi Bozok Sancağı diye adlandırılan merkezde, diğer medreseler ise civar köylerde hizmet vermişlerdir (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7645).

Yozgat'taki Nazırzade Medresesi, Sultan Mahmut'un ikinci hasekisi Hoşyâr Kadın Efendi tarafından yaptırılmıştır. Haseki, dünyaya getirdiği çocuklar nedeniyle ikinci kadın efendiliğe yükseltilmiş ancak önce çocuklarının, ardından Sultan II. Mahmut'un vefatı üzerine inzivaya çekilerek kalan zamanını ibadet ederek geçirmiştir. Kendini hayır işlerine adayan haseki, birçok bölgede mektep ve medrese yapımını teşvik etmiştir. Hasekinin medrese yaptırmak için Bozok sancağını seçmesinin sebebi Çapanoğulları'nın devlet kademelerindeki etkili çalışmalarıdır (Uluçay, 2011: 121). Şehirde vakıflar ve loncalar tarafından yaptırılan mahalle mekteplerinin yanında devlet tarafından yaptırılan iptidai okullarında eğitim verilmektedir. Bu okullar arasında bir rüştiye, bir idadi mektebi ve bir de Dar-ül Muallim'in olduğu görülmektedir (Alkan, 2000: 94). Bozok sancağında eski usulde eğitim veren mahalle mekteplerinin yanı sıra yeni tarzda eğitim veren okullarda bulunmaktadır (Akyüz, 2004: 142). Şehirdeki rüştiye sayısı XX. yüzyılın başındaki istatistiklere göre üçe yükselmiştir (Akyüz, 2004: 128).

Zaman içinde eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşanan gelişmeler şehrin nüfusunun artmasında ve gelişmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak Yozgat ilinde, Kurtuluş Savaşı sonrası şehrin imarında ve eğitim-öğretimde çok ciddi boyutta olumsuzluklar yaşanmıştır. Bu eksiklere rağmen, Yozgat halkının özverisi ve kültürel çalışmalara önem vermesi, şehrin gelişmiş illere özgü olan bir kültürel yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

3. YOZGAT İLİNDE SOSYAL HAYAT

3.1. Mimari Yapı

Tarih boyunca birçok devletin egemen olduğu önemli bir coğrafyada yer alan şehir, bu kültürlerden etkilendiği gibi çevresinde bulunan illerin kültürlerinden de etkilenmiştir. Bu bağlamda Yozgat'ın gelenekleri İç Anadolu'nun diğer şehirleriyle benzer özellikler taşımaktadır. Örneğin, folkloru Çankırı, Ankara, Niğde, Amasya, Tokat ve Kayseri ile benzer ritimlere sahiptir (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 249).

Yozgat, değişime kapalı bir şehir değildir. Bu anlamda Cumhuriyet sonrası gelen göçmenlerin yaşam tarzları ve bazı alışkanlıklarını benimsemeleri görülmektedir. 1924 ve 1936'da Yunanistan ve Romanya'dan göçenlerin bir bölümü Yozgat'a yerleştirilmiştir. Bu göçmenleri 1951'de Bulgaristan'dan gelenler izlemiş, göçmenler kendilerine özgü gelenek görenekleriyle yerleşik kültürel yapıyı etkilemişlerdir (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7680).

Göçmenler ve Orta Anadolu Bölgesi'nin iklim özellikleri, Yozgat şehrinin imarı ve yerleşim bölgelerini etkilemiştir. Şehirde imar edilen evlerinin tamamına yakını Türk evi olarak "İç Sofalı" plan tipine sahiptir. Bu ev planları iklim gereği çok kullanılmıştır. Yozgat ilinde belirlenen yapı çeşitlerine örnek "Karnıyarık plan tipi, dört eyvanlı ve köşe odalı plan tipi" evleri görmek mümkündür. Şehrin genelinde ahşapın ve taşın kolay bulunan bir malzeme olmasından dolayı yapılarda kullanılan temel malzemeler taş, ahşap ve kerpiç olmuştur. Evlerin alt katlarının kesme taş üzerine hımsız duvarlı kısıtlı sivadan inşa edildiği belirlenmiştir. İl genelinde sarı kesme taş yapılara da rastlanmaktadır. Yozgat evlerinde süsleme olarak kalem işi ve ahşap ağırlıklı bezemeler çoğunlukla kullanılmıştır. Ahşap malzemelerden, tavanlarda, yüklüklerde, kapı ve pencerelerin yapımında faydalanılmıştır. Konakların yapısında bir küçük bir büyük kapı olduğu görülür. Büyük kapı arabaların, küçük kapı ise insanların kullanımı için yapılmıştır (Işıksoy, 2010: 11). Orta Anadolu Bölgesi'nde yer alan Sivas, Ankara, Kayseri, Konya evleri incelendiğinde benzer plan tiplerine sahip oldukları, malzeme ve yapım teknikleri olarak yöresel özellikler sergiledikleri görülmektedir (İlgün, 2007: 173).

Yozgat evleri incelendiğinde, inşa edilmiş olan yapıların çoğunun eski olmasının nedeni, şehrin XVIII. yüzyılın başlarında kurulmuş olmasıdır. Dar sokakları, arnavut kaldırımları, dere üzerindeki ufak köprüleri, cumbalı, çıkmalı ve oluklu tuğla örtülü çatılı, ahşap evleri dikkat çekmektedir. Kıtık sıvalı, hımısık duvarlı, ekseriya iki katlı evler birbiri içlerine girercesine sık ve çoktur (Yüzgeçer, 2005: 298). Genelde evler iki katlı olarak, dikdörtgen veya yuvarlak kemerli sık aralıklı pencereleri, cumbaları, çıkmaları, geniş saçakları, üzerine oluklu kiremit örtülü çatıları bulunmakta, evin ön kısmında geniş bahçeleri, bahçenin bir tarafında yunaklığı ve yanında kuyusu, diğer tarafında çiçekliği olan ahşaptan yapıları göze çarpan özellikleri arasındadır (Işıksoy, 2010: 11). Evlerde katlar, Alt kat anlamında tahtânî, üst kat anlamında fevkânî kelimeleri ile ifade edilmektedir. Evler tahtânî, fevkânî, oda, kiler, mutfak, sofa, ortalık, mağaza, âhûr, samanlık, ambar, çatal kuyu, havlu, bahçe, escâr-ı müsmireli bahçe ve mâ-i leziz gibi bölümlere sahiptir (Yüzgeçer, 2005: 298).

Yozgat ilinde inşa edilen önemli yapılar arasında Karşloğlu Konağı, Hayri İnal Konağı, Nizamoğlu Konağı, Rıfat Koç Konağı, Ozanlar Konağı, Yeşilkaya Konağı, Kazım Dönmez Konağı, Ömer Dündar Evi, Koldemir Konağı, Eryaşarlar Konağı sayılabilir. Büyük ailelerin yaşam sürdüğü Yozgat konakları yapıldıkları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını gösterir birer belge niteliğindedir (Dikmen ve Özçetin, 2012: 3).

Karşloğlu Konağı: 1929 ve 1936 yılları arasında Yozgat Belediye Başkanlığı yapan Yusuf Karşloğlu tarafından satın alınarak uzun süre kullanıldığı için “Karşloğlu konağı” olarak adlandırılmıştır. Atatürk’ün Yozgat’a ilk gelişinde (3 Şubat 1934) burada kaldığı ve sonra da uzun bir süre Vali Konağı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Konağın bodrum katında depolar, zemin katta; sofa, odalar, mutfak ve tuvaletler, üst katta sekizgen bir sofanın etrafında odalar yer almaktadır (Işıksoy, 2010: 30).

Hayri İnal Konağı: Yozgat ili Merkez İstanbulluoğlu mahallesi, Emniyet caddesi üzerinde yer alan Hayri İnal Konağı, Geç Osmanlı Dönemi sivil mimari örneklerindedir. Konak eğimli bir arazide üç katlı olarak inşa edilmiştir. Kuzey, doğu ve batı cepheleri yola, güney cephesi bahçeye bakar. Doğu ve batı yol cephelerinden konağa iki ayrı giriş bulunmaktadır. Doğu bahçe kapısı taş çerçeveli, yuvarlak kemerli olup kapı kanadı ahşaptır. Ahşap kapı üzerinde rozet motifleri işlenmiştir (Işıksoy, 2010: 50). Osmanlı evleri, sokağa cephe arama, arsanın konumu, kible faktörü, komşuluk ilişkileri, güvenlik, namus ve örtünme gibi faktörlerin etkisiyle şehirde yerini almıştır (Demirel vd., 1992: 703).

Nizamoğlu Konağı: Yapı yuvarlak kemerli bir kapıya sahiptir. Bir salon çevresinde U şeklinde 20 tane oda ile çevrelenmiştir. Bir bağlantı ile bütün odaların bir birine bağlanması aile hayatının kopuk yaşanmadığının bir göstergesidir. Çünkü kalabalık ve büyük ailelerde çok fazla odaya ihtiyaç vardır, birliktelik çok önemli bir unsurdur (Sezer, 1998: 43).

Yozgat evleri iklimin etkisiyle yazlık ve kışlık yaşamaya elverişli planlanmıştır (Dikmen ve Özçetin, 2012: 3). Bu evlerde ara kat veya orta kat genellikle alçak tavanlı küçük pencereci olarak kış ortamına daha uygun, üst katlardaki odalar ise yaz mevsimine uygun olarak tasarlanmıştır (İlgün, 2007: 10). Yozgat konaklarında evlerin planları, oda ve sofanın konumlarına göre farklılık göstermiştir. Konutların zemin ve birinci katlarında bulunan mekânlar incelendiğinde, zemin ve üst kat planlarında genellikle bir ayırım yapılmadığı ve aynı planın tekrarlandığı görülmektedir. Üst kat yerleşiminde sofa konumunun ve boyutunun sokakla ilişki kurmak ve sokağa daha fazla odanın açılması amacı ile farklılaştığı örneklerle de rastlanmaktadır (Dikmen ve Özçetin, 2012: 4).

Yerleşmenin doğal konumuna bağlı olarak sokaklar girintili çıkıntılıdır. Sırtlarını yamaca dayamış, ayırık düzende bahçeli evler güneye bakacak şekilde inşa edilmiştir. Bahçeler ev içinde özel yaşamın gizliliği düşüncesiyle insan boyunda duvarlarla çevrilmiştir. Kanatlı denilen çift kanatlı büyük bir kapıdan toprak döşeli avlulara girilmektedir. Ahır, kümes, hela, tandır, kuyu bulunmaktadır. Bir kısım büyük evlerin ortak kullanılan mahalle tandırları da mevcuttur (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7691).

3.2. Ev Eşyaları

Osmanlı evlerinde sergi amacıyla kullanılan eşyaların başında halı, kilim, palas, cicim, çul, keçe, seccade ve hasır gelmektedir. Halı Türk’lerde köklü bir geçmişi olan ve yaygın olarak kullanılan bir sergi çeşididir. Halıya oranla daha yaygın olarak kullanılan kilim, evlerde kullanılan çul, müslümanlar tarafından daha ziyade namaz kılmak amacıyla tercih edilen seccadeler de sergi çeşitleri arasında sayılmaktadır (Demirel vd., 1992: 707).

Yatak tabiri genellikle üzerinde yatılacak herşey için kullanılmıştır. Yozgat insanı, evindeki yatağa çok önem vermiştir. Çünkü yatak, bir övünç vesilesi, bir gurur kaynağı ve varlık göstergesidir. Gelinlerin çeyizlerinde kaç kat yatak getirdikleri ilk merak edilen husustur (Cansız, 2000: 244). Bu nedenle çeyizler içinde diğer eşyalara göre yatak, yorgan ve yastık sayısı fazladır. Yatak olarak bez basma yüzlü döşek, allı morlu yün memlucedîd döşek, basma yüzlü sağır döşek, firâş, çatârîfirâş, basma firâş kullanılmaktadır. Yorgan olarak çubuklu basma yüzlü yorgan, yerli basma yüzlü yorgan, siyah şâl yorgan, sarı çubuklu bez yüzlü yorgan, bez basma yüzlü yorgan, allı basma yüzlü yorgan, harîr morlu yüzlü yorgan, güvez morlu yüzlü cedîd yorgan, sayfter yorgan, yün basma yorgan, basma yorgan, yastık olarak ise şâl yastık, basma yüzlü yün yastık, beyazlı yüzlü basma yastık, basma yüzlü yastık olarak sayılmaktadır (Yüzgeçer, 2005: 300).

Yozgatlılar, mutfak kültürüne ayrı bir önem vermişlerdir. Birçok mutfak eşyası, birbirine çok benzer oldukları için ayrı ayrı isimlendirilmiş ve farklı maksatlarla kullanılmıştır (Cansız, 2000: 244).

Kuşhane, kapaklı kuşhane, sağır kuşhane, kapaklı tâbe, yağ tâbesi, sağır tâbe, kebir tâbe, yumurta tâbesi, kebir helva tâbesi, iğstâbesi, sefer taşı, kapaklı sahan, yumurta sahanı, kebir sahan, kapaksız sahan, kebir nuhâs sahan, sağır sahan, sitil, kuplu sitil, küp, sirke küpü, dövülme küp, nuhâs tas, saplı tas, sağır tencere, kebir tencere, vasat kahve ibriği, kazgan, sağır kazgan, tepsi, sigar-ı dımaski tabak, nuhâs tabak, bastırma teknesi, tas bulgur değirmeni, kebir tas, lenger, lengerî, sağır çorba leğeni, helke, kebir helke, nuhâs meydan sinisi, sağır sini, kebir nuhâs sini, tabla ve sigare tablası vb. mutfak eşyası olarak kullanılmaktadır. Temizlik için kullanılan aletler arasında yunak kazanı, kebir çamaşır kazanı, hamam tası, sarı hamam tası, el leğeni, ibrik ve nuhâs ibrik leğeni bulunmaktadır. Ayrıca temizlik aletleri arasında hamam takımı ve peşkirinde sayılmaktadır. Aydınlanma aleti olarak şem'dân (şamdan), kebirşem'dân, sağırşem'dân, nuhâskebirşem'dân, yıldızlı nuhâskebirşem'dân, sağır sarı fener (fener), cam fener ve el fiskesi yer almaktadır (Yüzgeçer, 2005: 301).

Diğer eşyalar ise sandık, yeşil sandık, göz sandık, çekmece, ceviz çekmece, sedef çekmece, ceviz tahta, bohça ma'-i şilte, yüzlü minder, çaput minder, yerli basma yüzlü minder, basma yüzlü minder, yün memlû köse minderi, yün memlû minder, kebir ve sağır köse minderi, yün memlûmak'ad, yün mak'ad, hânemak'adı, kulândanlı iclâs-i mak'ad, yün memlû kebir mak'ad, ot memlûsadır, saat, tahta burç, kantar, şemsiye, soba, soba tahtası, boru, iskemle, balta ve mühürdür (Cansız, 2000: 303).

3.3. Mahalli Yemekler ve Yöresel Beslenme Biçimleri

Yöresel yemek kültürü büyük ölçüde buğday ürünlerinden ve unlu besinlerden oluşmakta bulgur, yarma ve düğürcek hemen her tür yemekte ve çorbada kullanılmaktadır. Tarhana ilin en bilinen çorba çeşitlerindedir. Bulgur ve yarma yörede çalıbasan yâda kırmızı buğday denilen iri taneli bir buğday türünden elde edilmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7690). Mantı, denildiğinde akla il olarak Kayseri ili gelmekle, ancak Niğde, Sivas, Çorum, Yozgat, Tokat illerinin köylerinde de geleneksel olarak yapılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2006: 22).

İlin en çok bilinen yemek ve tatlıları arasında madımak, çiğdem pilavı, testi kebabı, kuyu kebabı, teltek ve haside tatlısı gelmektedir (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 250). Bu yemeklerin yanı sıra özel günlerde yapılan arabaşı çorbası da yöreye özgü bir tattır. Yozgat yöresinin diğer meşhur ve lezzetli yemeği de Kuyu kebabıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 7690). Yozgat'ın bütün lokantalarında, öğle servisinde kebab bulmak mümkündür. Yerli ve yabancı turistlere ikramı yapılan bu kebab yurt dışına özellikle de Almanya'ya gönderilmektedir.

3.4. Yöresel Giyim Kuşam Özellikleri

Bindallı, şalvar, üçetek, cepkenler, potur ve iç giyim yöresel giyim-kuşam özelliklerini yansıtan eşyalar arasında sayılmaktadır. El işleri arasında dival işi yastık ve bohçalar, Türk işi ve hesap işi uçkur, peşkir ve çevreler, kenarları kanaviçe işlemeli, tığ dantel örgülü çarşaf ve yastık yüzleri genç kızların en çok ilgilerini çeken geleneksel el sanatları arasında sayılmaktadır (Özder vd., 2008: 1046).

Yöreye özgü kadın kıyafetleri arasında entari, üçetek ve başlık vb. geleneksel kıyafetlere rastlanmaktadır. Altına don ya da büzmeli şalvar giyilen üçetek en yaygın entari biçimidir. Delme yelek ya da salta, bunun daha uzun ve kollusu libade, çizgili mintan özellikle genç kızların tercih ettiği giysiler arasında yerini almıştır. Başlık biçimleri de çeşitlilik gösterir. Pullu ya da kudazıfes tepelik üstüne düz ve açık renkli yazmalar bağlanmakta, kadife ve aba başlıklar genellikle yaşlılar tarafından tercih edilmektedir. Maddi

durumu iyi olan ailelerde kadınların, bazı özel günlerde bellerine gümüş kemer taktığı da ifade edilmektedir. Günlük kıyafetlerini ekonomik gelirleri belirlemekte, gelirleri iyi olan kadınlar acem şalı, kefiye, poşu, iplikten örme bel bağı gibi kuşaklar bağlamaktadır. Çalışırken bele, etekcek denen önlükler bağlar, ayağa, yün çorap, lapçın kundura, kırsal kesimde çarık giymektedir. Kentlerde kulaklı denen ve kaytanla bağlanan bir tür mest de giyilmektedir (Özdemir, 2010: 6). Ziyet eşyası olarak beşlik altın, onluk altın, yirmilik altın, sandıklı altını, gerdanlık, yüzük, zümrüt küpe ve gümüş bilezik tercih edilen aksesuar arasında sayılmaktadır. Ayrıca, şitârî entari, bir kat çuha elbise, yün basma elbise takımı, kadife hullate, çuha hullate, acem şalı ve bürük tercih edilen kıyafetler arasındadır (Yüzgeçer, 2005: 302).

Kadınlar sokakta giymek için genellikle bürük denilen el dokumasından yapılmış çizgili kumaşlara sarılmayı tercih etmişlerdir. Özel günlerde köyde yaşayan kadınlar, başlarına paralarla süslü fesler giyip üstüne başörtüsü örtmüşlerdir. Kadife ya da atlas kumaşların üzerine, sırma, kılaptan ya da sim ile serpmel, yaprak, çiçek motifleri işlenerek elde edilen kumaşlardan bindallı adında elbiseler dikilmektedir. Gelinlik olarak giyilen bindallı Yozgat kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bindallının yapıldığı atlas kumaşların üzerine dival² işi denilen işleme tekniği genel olarak uygulanmakta, bunun yanı sıra bitkisel ve geometrik motiflerin işlendiği de görülmektedir. Ayrıca, desenli, çizgili ipek kumaşlar ve atlas kumaş üzerine yine dival işi tekniği ile işleme yapılarak günlük giyimde kullanılan üçetek üzerine de uygulanmaktadır. Bindallılar açık, koyu pembe ve beyaz atlas kumaş ve bordo, mor, kırmızı kadife kumaştan dikilir. Bindallıların üzerinde yoğun olarak çiçek, yaprak ve dal motiflerine rastlanır. Bindallı üzerindeki görüntü, sembolik ve geometrik bezemelerle bir bütünlük içindedir (Özder vd., 2008: 1048).

Ancak belirtilen kıyafet tercihlerine rağmen, Yozgat ili yenilikleri ve değişiklikleri hemen kabul edemeyen kapalı bir toplumsal yapıya sahiptir. 1929 yılında İçişleri Bakanı tarafından hazırlanıp Başbakanlığa sunulan raporda, Yozgat ili merkez büyük cami vaizi Ethem Hoca'nın açık gezen kadınların fahişe olduklarını söyleyip aşağıladığı ve ağır hakaretler sarf ettiği ifade edilmektedir. Ayrıca mahkemeye sevk edilen Ethem Hoca'nın hakkında vilayetten malumat alındığı bildisine yer verilmektedir (BCA, F.K.30.10.00.00, D.N. 9035, Y.N. 102.668..8.102.668..8.):

Bu olayın yaşandığı dönemde kadınlar hayatlarının çoğunu evlerinin içinde geçirdikleri bilinmektedir. 1928-1960 yıllarında yaşayan halkın bu konudaki görüşleri göz önüne alındığında açık giyimli olarak tarif edilen kadınların yadırganmış olması doğal karşılanmaktadır. Yozgat yöresinde yöresel giyim eşyalarıyla birlikte kullanılan aksesuarlar ise çevreler, uçkurlar, peşkirler, dokumalar ve örgülerdir.

3.4.1. Çevreler

Çevre, kenarları kıvrılmış, oya ile veya işlemlerle süslenmiş yağlık, mendil olarak tanımlanmıştır (Koçu, 1996: 71). Genellikle dört köşesi işlemeli olan çevreler, geleneksel Yozgat çeyiz parçaları içinde önemli bir yere sahiptir (Özder vd., 2008: 1048).

3.4.2. Uçkurlar

Yöresel kadın ve erkek giyiminde vücudun belden aşağı alt kısmına geçirilip giyilen şalvar, potur, zıbka, iç donu, belden “uçkur” denilen ince kuşakla bağlanarak tutturulmaktadır. Bu giysilerin tümünde uçkurun geçirilebilmesi için bel kenarına bir boşluk bırakılmaktadır. Belde bulunan uçkur bandının ön kısmında uçkurun geçeceği ilik (yırtmaç) açılarak bele geçirilmesi sağlanmaktadır (Koçu, 1996: 236). Bu sayede giyilen kıyafetlerin vücuttan aşağıya düşmesi engellenmiş olmaktadır.

3.4.3. Peşkirler

Yozgat giyim ve kuşamında önemli bir yere sahip olan peşkirlere el bezi, destimal, yağlık da denilmektedir. Genellikle pamuklu kumaştan, iki uç kısma yapılan işlemleri ile geleneksel el sanatı olarak kültürel zenginliklerimiz arasında sayılmaktadır. Günlük yaşamda el, yüz ve vücut temizliğinde kurulama eşyası olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise bunun yerini havlular almıştır (Özder vd., 2008: 1049).

²Dival İşi: Bindallıların işleme tekniği olan “dival” işi kartondan hazırlanan motiflerin, kadife, çuha, atlas, keçe, arakiye kumaşlarının üstüne aplike yöntemiyle altın, gümüş, sim (ipek ipliğin üstü gümüş ince el sarılmış şekli) veya altın, gümüş kaplamalı bakır tellerin kartonun üzerinden iğne ile sarma usulü ile geçirilmesi yoluyla yapılır.

3.4.4. Dokumalar (Halı ve Kilim)

Yozgat ilinde 1950 öncesi her evde bir dokuma tezgâhı bulunmakta ve bölgede yaşayanlar giyim ve ev eşyası ihtiyaçlarını kendileri dokuyarak karşılamaktadır. Yozgat yöresinde yakın zamana kadar her ailenin evinde bir dokuma tezgâhı bulunurken günümüzde sayıları her geçen gün azalan bir hal almıştır (Deniz, 1990: 85). Yozgat ve yöresinde halı ve kilim dokumacılığında en çok kullanılan renk beyazdır. Beyazdan sonra kırmızı, siyah, sarı, yeşil, turuncu, mavi ve kahverengi ağırlıklı renk olarak tercih edilmiştir.

Yozgat'ın her yöresinde halı dokumacılığı meşhurdur. Halıların renkleri parlak, desenleri geometriktir. Yörenin dokumalarında kullanılan sembolik motifler ve yöreye özgü anlamları aşağıdaki gibidir (Ergen, 2010: 32):

- **Akrep:** Yer altı güçlerinin, ya da kötülüğün sembolü olmuştur. Bu motiflerin kötülüklerden koruduğuna inanılmaktadır.
- **Aşk-birleşim:** Motif acı-sevinç, gece-gündüz, kadın-erkek gibi zıtlıkların yaşamda birlikteliğine ve herşeyin karşılığının bulunduğu, doğada tek ve karşılığı olmayan hiçbir şeyin bulunmadığına dikkat çekmektedir.
- **Balık:** Bolluk ve bereket sembolü olmuştur.
- **Çengel:** Dokumalarda nazarlık, nazara karşı kötü gözlerden korunma amacına yönelik olarak kullanılmaktadır.
- **Elibelinde:** Kadının doğurganlığının ve üretkenliğin getirdiği ayrıcalık anlamına gelmektedir.
- **El-Parmak-Tarak:** Hristiyanlıkta Meryem Ana'nın eli, İslam Dini'nde Fatma Ana'nın eli iyileştirici özellik ve kutsallık anlamında motif olarak işlenmektedir.
- **Göz:** Anadolu'nun gelenek, görenek ve inanışlarında göz motifi, nazara karşı koruyucu olarak kullanılmıştır.
- **Gül-Çiçek-Yaprak:** Gül motifi genellikle cennet bahçelerinin kutsallığını ve bereketini simgelemektedir.
- **Hayat Ağacı:** Toprak ve üretkenliğin simgesi olan ağaç ve bitkiler, bereketin her dönemde sembolü olmuştur.
- **Koç Boynuzu:** Güç, bereket, kuvvet olarak sembolleşmiştir.
- **Kurt İzi:** Korku ve korunma amacıyla dokunan bu motiftir.
- **Kuş:** Ruhunu sembolize etmektedir.
- **Mihrap:** Bu dokuma evrenin kapısı, Allah'a ulaşılan kapı ve yol anlamına gelmektedir.
- **Nazarlık (Muska):** Dokumalara korunma, dilek, istek, arzu ve beklentilerin yerine gelmesi, canı malı mülkü koruma, kötü gözü önleme anlamında işlenmektedir.
- **Pıtrak:** Bolluğu ve bereketi sembolize etmektedir.
- **Saç Bağı:** Genç kızların evlenme isteğini ifade etmektedir.
- **Sandık:** Evlilik ve çocuk isteğini simgelediğine inanılmaktadır.
- **Su:** Akıp giden her şeyi silen, örten yada yeniden yaratan yapısıyla su, hayat, temizlik, üreme ve bereketin, aynı zamanda sonsuzluğun ve devamlılığın bir sembolü olmuştur.
- **Yıldız:** Gökyüzü, iyilik, aydınlık, ışık ve kahramanlık sembolü olarak kullanılmaktadır.

İnsanların çevreden gelen etkilere karşı korunmasını ve yaşadıkları yerin güzel bir şekilde döşenmesini sağlamak gibi ihtiyaçlarını karşılayan dokumacılık kültürü, tarihin en eski el sanatlarından. Anadolu da turistler tarafından yaygın olarak bilinen ve en çok ilgi çeken geleneksel el sanatları arasında dokumacılık ilk sırayı almaktadır (Aytaç, 1989: 1). Dokumacılık kültürü, ülkenin birçok yöresinde korunarak geçmişten günümüze kadar ulaşmış, bazı illerimizde ise yıllar içinde kaybolmuştur. Yozgat, dokuma alanında gelenekselleşmiş ve yozlaşmamış örnekleri yaşatan önemli illerimizden biridir (Özder vd., 2008: 1049). Yozgat, Boğazlıyan, Sorgun ve Çiçek Dağ'ı Türkmen halıları meşhur ve değerli halılar arasında yerini almıştır (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 250).

3.4.5. Örgüler

Örgü, tezgâha ihtiyaç duymadan iğne, tığ, şiş ve mekik gibi araçlarla her yerde ve her zaman yapılma imkânı olan bir el işidir (Özbel, 1945: 36).

3.5. Geleneksel Tedavi Yöntemleri

Yozgat'ta ocaklık uygulamasına sıkça rastlanmaktadır. İnsanlar hastalıklarının buralarda geçeceğine inanarak tedavi olmak için ocakları tercih ettikleri görülmektedir. Ocakta bulunan kişilerin şifacı özelliği taşıdığına inanıldığı için insanlar dertlerine derman bulmak için gelmektedir. Yozgat ve yöresinde bilinen 32 çeşit ocak bulunmaktadır. Bu ocaklar sırasıyla, Alazlama Ocağı (Bakır Basması Ocağı), Bulgurlama Ocağı, Bademcik (Boğaz Çekme) Ocağı, Çitme Ocağı, Dalak Kesme Ocağı, Derma (Demreği) Ocağı, Domuzbaşı Ocağı, Gece Yanığı Ocağı, Gelincik Ocağı, Göbek Düşmesi, (Çekmesi) Ocağı, Göz Ocağı, İtdirseği (Arpacık) Ocağı, Kabakulak Ocağı, Karalama Ocağı, Karıncalık Ocağı, Kırık-Çıkık (Sınık) Ocağı, Kızılyüğük Ocağı, Kösnü (Kösdü) Ocağı, Kuduz (Tuz Afsunlama/Efsunlama) Ocağı, Mantar Ocağı, Nazar (Kurşun-Üzerlik) Ocağı, Romatizma Ocağı, Sancı Ocağı, Sarılık Ocağı, Saçkıran Ocağı, Siğil Ocağı, Silme Ocağı, Tıvga Ocağı, Uçuk Ocağı, Yarımcı Ocağı, Yel Bağlama (Kulunç) Ocağı, Yürek Ölçme (Korku) Ocağıdır. Yozgat'ta halk arasında bilinen ve efsaneleri anlatılan ocaklar da bulunmaktadır. Bu ocaklar ise şunlardır (Uyar, 2013: 34):

- Albastı Ocağı
- Benpınarı Ocağı
- Ekmek Ocağı

Bu ocaklara gelen insanların amacı, Allah'ın izni ve şifacıların vesilesiyle var olan hastalıklarından kurtulmaktır. Çoğu zaman doktorlara gitmeden hastalıklarından bu şekilde kurtulduklarını ifade etmektedirler (Uyar, 2013: 34).

3.6. Mahalli Halk Oyunları ve Yöresel Müzikler

Mahalli halk oyunları ve musiki geleneği İç Anadolu kültürünün etkisi altında kalmıştır. Davul ve zurna eşliğinde oynanan karşılama oyunları yaygındır. Bireysel halk oyunları arasında halaylar, karşılama, çiftetelli, tek ayak, kamalı, pobbilli, yerli gelin, cema ve bozoksemahı önemli bir yere sahiptir (Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994: 250).

Halay ve tek oyunlar yörede yaygın olduğu gibi, semah gösterileri de bir o kadar yaygındır. Muhabbetlerde sıra gezmelerinde, bahar şenliklerinde sürmeli atışları yapılmaktadır. (Mavili, 2012: 29). Yozgat halaylarının geneli sözlü halay olarak sınıflandırılmaktadır. Halaylar ağırlama ve hoplatma olarak iki bölüme ayrılır. Kadınlar ve erkekler tarafından ayrı ayrı oynanmaktadır. Burçak Tarlası, Kunduralım, Nahlım, Feydi Toraman, Darini, Halime, Sürmeli, Asmalarda Üzüm, Leblebici, Loli, Keçeci Baba, VıyVıy Karanfilli, Gelin, Dünür kadın halaylarına örnek olarak verilmektedir. Kadın halaylarında def halayı; bağımsız sıra oyunu tarzında, ellerinde defle ve bağlama eşliğinde oynanmaktadır. Erkek oyunlarına örnek olarak da Tek Ayak, Kamalı, Bobbili, Yerli Gelin, Cemo verilebilir (Mavili, 2012:29).

Halk müziğimizde sürmeli denince ilk akla gelen Yozgat yöresi ve Yozgat Sürmelileri'dir. Bu sürmelilerin hem okuyuş hem de icra olarak kendine has bir tarzı bulunmaktadır (Mavili, 2012:29). Yozgat yöresi sürmeli çeşitleri ve tavırları beş değişik ağız olarak bilinmekte, çalınmakta ve söylenmektedir. Sürmelinin okunuşunda duyuş, his, gırtlak figürü ve nüansları çok önemlidir. Sürmelilerin kendilerine has melodileri vardır. Asırlardır kıymetlerini hiç kaybetmemiş hatta günden güne daha fazla değer kazanmışlardır (Sökmen, 1996: 3). En bilinen Sürmeli çeşitleri şunlardır (Mavili, 2012: 24):

- Zodik Tavrı Sürmelisi,
- Efulliye Tavrı (Habibe Ağzı) Yozgat Sürmelisi,
- İftariye Tavrı Sürmelisi (Nida Ağzı),
- Pezik Ağzı Sürmelisi,
- Zeybek Düzeni Sürmelisi,

Yozgat ili ve çevresinde yerel müzik hayatın bir parçasıdır. İlin tamamında yerel radyolarda seslendirilen yöreye ait ezgiler büyük bir beğeniyle dinlenmektedir. Özel günlerde, eğlencelerde yerel sanatçılar tarafından seslendirilen şarkılar ve ezgiler Yozgat iline ait kültürel çeşitliğin en güzel örnekleri arasında sayılmaktadır.

3.7. Dini Ziyaret Yerleri

Yozgat ve çevresinde bulunan türbelerin birçoğu, halk tarafından şifa merkezleri olarak kabul edilmektedir. Şifa aramak için buralara gidilerek dualar edilmektedir. Bölgenin önemli türbeleri arasında aşağıdaki türbeler sayılabilir:

Bun Baba Türbesi (Mum Baba): Türbeye ait bir bina bulunmayıp duvarlarla çevrili bir bahçe içerisinde yer almaktadır. Tarihi geçmişi bilinmeyen bu yer uzun süredir yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir. Türbede yattığına inanılan Bun Baba'nın Yozgat merkez ilçede türbeleri bulunan Nohutlu Baba ve Sarı Baba ile kardeş olduğuna inanılmaktadır. Bu türbeye hasta çocuklar, şifa bulmaları amacıyla üç hafta boyunca her Perşembe günü getirilerek dualar eşliğinde türbenin çevresinde üç tur gezdirilmektedir. Bu şekilde gelen hastaların şifa bulacağına inanılmaktadır (Koçaker, 2004: 21).

Şeyh Osman Bağdadî Türbesi: Bu türbe halk arasında çarpılma olarak adlandırılan "felç" ve "yürüyemeyenler" ocağı olarak bilinmektedir. Özellikle Cuma günleri öğle ile ikinci saatleri arasında türbe ziyaret edilmektedir. Türbenin yanında bulunan suyla abdest alınıp ve iki rekât namaz kılınır. Hastaların türbe etrafında gezdirilerek şifa bulacağına inanılmaktadır (Uyar, 2013: 68).

Emirci Sultan Türbesi: Yozgat Osman Paşa kasabasında bulunan bu türbede yatan Emirci Sultan Hazretleri, (Hacı Bektaşî Veli Hazretleri, Mevlana Hazretleri ile birlikte Hoca Ahmet Yesevî Hazretleri'nin öğrencisi) Anadolu'da İslam Dini'nin yayılmasına öncülük etmiştir. Türbeye, şifa bulma niyetiyle felçli, konuşamayan, yürüyemeyen ve çocuğu olmayan hastalar gelmektedir. Çocuğu olmayan hastaların türbe ziyareti sonrası erkek evlat sahibi olmaları halinde doğan çocuklarını ismi "Osman" veya "Emir" konulmaktadır. Türbe içerisindeki büyük tesbihi, hastalar şifa aradıkları bölgeye sürerek, şifanın en kısa sürede geleceğine inanılır (Uyar, 2013: 68).

Nohutlu Baba Türbesi: Türbe, Yozgat ilinin kuzeyinde Nohutlu Tepesi'nin zirvesine inşa edilmiştir. Yıllardır tek mezardan ibaret olan ve bakımsız bırakılan türbe gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sonucunda izbe ve eski görüntüsünden kurtarılmıştır. Bu türbe hakkında varolan en eski inanış ise türbeye başlarını örtmeden gelen kadınların dualarının kabul olmayacağıdır (Koçaker, 2004: 21).

Hasan Dede Türbesi: Türbe Büyük İncirli Köyü'nde bulunmaktadır. Her türlü hastalığa şifa ocağı olarak görülen bu türbeyi genellikle çocuğu olmayan aileler ziyaret etmektedir (Uyar, 2013: 68).

Fakıbeyler Türbesi: Türbe adını bulunduğu köyden almıştır. Felçli hastalar, öncelikle türbenin yanında bulunan çeşmede yıkanmaktadır. Daha sonra türbe içerisinde iki rekât namaz kılınarak şifa bulmak için dua edilmektedir (Uyar, 2013: 68).

Sulu Türbe: Sulu Türbe'yi halk hastalıklarına şifa bulmak için ziyaret etmektedir. Her türlü hastalık için gelinmektedir. Türbe ziyaretinin ardından hastalıklara şifa için türbenin yanındaki çeşmeden su içilir ve abdest alınır. Örneğin hastalık, bir cilt hastalığıysa ziyaret sonrası o suyla hastalıklı bölge yıkanır. Felçliler ve çocuğu olmayan hastalar, türbe ziyaretinden sonra, türbenin önünden temiz toprak ve su alarak bir kavanoza koymaktadır. Hastalar dertlerine şifa bulana kadar bu kavanozdaki sudan toprağına dokunmamak kaydıyla çok az içmektedirler (Uyar, 2013: 68).

Ahmet Şevki Ergin Hoca Efendi Türbesi: Yozgat'ın güneyinde çamlık yolu üzerinde kurulu olan Şeyh Zade Cami'nin içinde türbesi bulunmaktadır. Şeyh çok küçük yaşlarda Yozgat'a gelmiş ve medrese tahsilini Yozgat'ta tamamlamıştır. Hayatını tasavvuf eğitimine adanmış ve birçok talebe yetiştirmiştir. Bu türbenin ziyaret edilmesinin en önemli nedeni, birçok hastanın burda şifa bulduğuna dair halk arasında varolan yaygın inanıştır (Koçaker, 2004: 14).

Yozgat ilinde ziyaret edilebilecek diğer önemli yerler arasında Ağacadağ ziyaret yeri, Aziz baba türbesi, Bulgurcu veli ağa türbesi, Cadılı dede ve ahmedin türbe, Ceçbaba ziyaret yeri, Çataltepe ziyaret yeri, Çıplak ali ocağı, Dede ziyaret yerleri, Dilek dede ziyaret yeri, Ebe müslim, Eli büyük türbesi, Emir sultan türbesi, Geyik baba türbesi, Gül baba, Kul emin, Hacı salih efendi, Halil dede, Hasan baba, Hasan dede türbesi, Hıdır baba, Hüso baba, Işık baba, İlyas ağa yatağı, Karaziyaret, Kırklar, Kırtılı baba ziyaret yeri, Kuzu baba türbesi, Kürt imam bahçesi, Körpeli baba türbesi, Pir hüsnüye ana türbesi, Piri baba ziyaret yeri, Sapanlı dede, Satı ana tekkesi, Tayfur baba türbesi, Yağ baba, Yeşil tekke, Yıldız doğan türbesi sayılabilir (Koçaker, 2004: 24). Türbelerin ve ziyaret yerlerinin bu kadar fazla olmasının nedeni halkın sıkıntılara ve hastalıklarına bu yerlerde çözüm ve şifa bulacaklarına olan inançlarıdır. Bu ziyaret yerleri

ve türbelerin fazla olmasından da anlaşılacağı üzere halk, genel itibari ile türbe ve benzeri yerleri ziyaret etmekte ve buralarda dertlerine şifa aramaktadır.

3.8. Geleneksel Meslekler

Geleneksel meslekler Yozgat ili ve çevresinde önemlerini yitirmişlerdir. Bunun nedenleri arasında halkın değişen ihtiyaçları, teknolojiye yaşanan gelişmeler, meslekte yetişmeye istekli çırak bulunamaması sayılabilir. Günümüze ulaşan geleneksel meslekler arasında; semercilik, mestçiler, tenekecilik, terzilik, nalbantlık, kunduracılık, sarraflık, bakırcılık, kürkcülük, abâcılık, tellallık, bıçakçılık sayılmaktadır (Yüzgeçer, 2005: 306).

Yozgat ilinde 1940 ve 1950 yıllarında bıçak yapımı için kamyonların makasları kullanılmıştır. Günümüzde ise bıçaklar hazır çelik malzemeden imal edilmektedir. Geleneksel bıçak üretiminde ham çelik körüğün korladığı ateşte iyice dövülerek istenilen şekle sokulmaktadır. Bıçak ustalığındaki maharet çeliğe verilen su miktarının ayarlanmasıdır. Bıçak sapı için ya ağaç (gürgen, ceviz) yâda keçi, manda boynuzu kullanılmaktadır. Nalbantçılık 1930'lu yıllarda önemli meslekler arasında sayılmakta iken teknolojinin gelişmeler sonucu yok olan meslekler arasında yerini almıştır. Bakır mutfak eşyalarının kullanıldığı dönemlerde en önemli mesleklerden birisi olan kalaycılık da bugün kaybolmaya yüz tutmuş meslekler arasında yer almaktadır. Yozgat ilinde gümüş işlemeciliği ile ilgilenen belli sayıda esnaf bulunmaktadır. El işlemeciliğinde genellikle kolye, bilezik, künye, küpe, kapı kolları, kapı tokmakları vb. eşyalar yapılmaktadır (Yozgat Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011: 176).

1960'larda Tol Çarşısı içinde bakırcılar varken bakırcılık mesleği, bugün için birkaç ustanın yaşatmaya çalıştığı unutulmaya yüz tutmuş bir sanat halini almıştır. Günümüzde bakır işlemeciliği yerine, gümüşte olduğu gibi işlenmiş ve yapılmış olarak gelen hazır kaplar ve eşyaların satışı yapılmaktadır. Esnaf bir yandan yok olmadan sanatını devam ettirmeye çalışırken diğer yandan da çeşitli sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Araştırılan dönemde esnafın baş etmeye çalıştığı sorunlardan birisi temizlik konusu ve diğeri ise veresiye satış sonrası ürünün ücretinin zamanında tahsil edilememesidir. 31 Ekim 1928 tarihli Yozgat Gazetesi'nde esnafların durumu ve vaziyeti hakkında geniş bir haber yayımlandığı görülmektedir. Haberin içeriğinde il genelinde faaliyet gösteren esnafla yapılan görüşmelere yer verilmiş, küçük esnafın işlerinin yeterli düzeyde olmadığına, ayakkabıcıların son yıllarda işlerin oldukça durgun olduğuna yönelik yorumlarına yer verilmiştir. Ülke ekonomisinde yaşanan durgunluk nedeniyle geçmişte gece geç vakitlere kadar çalışan esnafın şu günlerde siftahsız işyerlerini kapattıklarından bahsedilmektedir. Demirci esnafı da aynı ekonomik zorluklardan bahsetmiş, günlük geçimlerini dahi karşılamakta zorlandıklarını, sahip oldukları varlıkları satarak günü geçirdiklerini anlatmışlardır. Bunun yanı sıra marangozlar iş bulamamaktan şikâyetçi iken el işçiliği gerektiren doğramacıların ise iş yetiştirememekten muzdarip oldukları anlatılmaktadır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 360), 1928: 2).

Gazete haberinden de anlaşılacağı üzere istisnalar olmakla birlikte esnaf ve sanatkârların büyük bölümünün dönemin iktisadi şartları altında ezildiği ve zor durumda olduğu anlaşılmaktadır.

3.9. Geleneksel Sporlar

Günlük hayatta tarihi ve coğrafi yapısı nedeniyle il genelinde taşımacılık ve seyahat için at arabasından yararlanıldığı görülmektedir. Vatandaşlar atı hem binek olarak hemde günlük yaşantılarında kullanılmaktadır. Yöre halkı binicilik konusunda üstün meziyetlere sahiptir. Bu nedenle cirit sporu Yozgat ve yöresinde çok gelişmiştir. Cirit eskiden beri Türklerin oynadığı bir kahramanlık ve cesaret oyunudur. Bu oyuna Yozgat'lılarda çok önem vermektedir. Hatta evinde ekmeği bile olmayanın cirit oynamak için bir atı bulundurduğu söylenmektedir. Düğünlerde bile ara sıra cirit oynandığı görülmektedir. Yozgat'ın bazı köyleri bu eski oyunu hala bir gelenek olarak muhafaza etmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam eden cirit sporu müsabakaları Yozgat ilinde Abdullah Ağa bahçesinde gerçekleştirilmektedir (Koç, 1963: 65).

1928 yılındaki cirit oyunları da her yıl olduğu gibi Nisan ayının müsait günlerinde yapıldığı gazete haberlerinde yer almaktadır. Abdullah Ağa bahçesi civarında yapılan yarışlara çok değerli atlar ve sporcular katılmıştır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 333), 1928: 4).

Kurtuluş Savaşı sırasında Yozgat'ın süvari alayı cirit oyununa verdiği kıymet sayesinde büyük başarılar elde etmiştir. Kurtuluş savaşında 300 süvariden oluşan bir birlikle kendilerinden çok daha kalabalık düşman askerlerini, cirit oyunundaki maharetleri sayesinde savaş alanında hezimete uğratmışlardır (Koç, 1963: 65).

Döneme ait gazetelerden edinilen bilgilere göre cirit sporunun yanı sıra güreş sporuna da Yozgat ve yöresinde yoğun ilgi duyulmaktadır. Yozgat gazetesinin 1936 yılına ait nüshasında Hasbekli Habib Yiğitsoy ile Güllüklü Mustafa pehlivanlar arasında yapılan bir serbest güreş müsabakasından bahsedilmiştir. Çok çetin geçen müsabakayı favori olarak gösterilen Habib Yiğitsoy'un kazanacağı düşünülürken Güllüklü Mustafa Habibi müsabakayı kazanmıştır. Müsabakayla ilgili olarak gazetede yer alan yorumlar, serbest güreş konusunda deneyimsiz olan Habib Yiğitsoy'un Güllüklü Mustafa Habibi'nin ustaca oyunları karşısında ne yapacağını şaşıracağı ifade edilmektedir (Yozgat Gazetesi (Sayı: 742), 1936: 3).

Yozgat'ın kış sporlarına çok elverişli ve kayakçılık konusunda Uludağ'dan daha ileri seviyede ve daha uygun yerleri olduğuna inanıldığından bu sporun teşvik edilmesi ve Yozgat ilinin tanıtımı amacıyla, kayak sporcularına yönelik bir organizasyon düzenlenmiş ve ihtiyaçları olan malzemelerin tamamı vilayet tarafından temin edilerek Yozgat'a getirilmiştir. 1938 yılında Ankara'dan gelen kayakçılar arasında Almanya ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde eğitimlerini tamamlamış ve kayak sporuyla ilgilenen doktorlarda bulunmaktadır. Kayak yapmak için Yozgat'a gelen misafirler gördükleri manzaranın güzelliği karşısında şaşkınlığa uğramışlardır. Yozgat ili Ankara'ya en yakın illerden birisidir. Bu nedenle 1939 yılı ile ilerleyen yıllarda kayak sporuyla ilgilenen kişi sayısında artış beklenmektedir (Yozgat Gazetesi (Sayı: 835), 1938: 1).

22 Ocak 1949 yılında Yozgat spor bölgesi sporcularından 19 kayakçının iştirakiyle Yozgat ilinde düzenlenen kayak müsabakalarının birinci etabında 18 kilometrelik mukavemet yarışması yapılmıştır. Çok sert hava şartları altında gerçekleştirilen müsabakalar son derece başarılı şekilde gerçekleştirilmiştir. Müsabakalarda 57 dakika 35 saniye ile Yaşar Eryaşar birinci, 58 dakika 26 saniye ile Fikret Tanışman ikinci ve 60 dakika ile Yılmaz Öner üçüncü olmuştur (Yozgat Gazetesi (Sayı: 1249), 1949: 1).

23 Ocak 1949 Pazar günü gerçekleştirilen 200 metre küçükler slalom müsabakasında 1:04:11 lik derecesiyle Fikret Tanışman birinci, 1:12:08 lik derecesi ile Ahmet Ökçü ikinci ve 1:00:20 lik derecesi ile Ali Şahin üçüncü olmuştur (Yozgat Gazetesi (Sayı: 1249), 1949: 1).

1954 yılında spor imkânlarının geliştirilmesi ve halka sunulması için Yozgat ilinde uzun süredir tamamlanamayan spor salonu için ödenek istenmiş, Demokrat Parti döneminde spor kompleksi inşaatının bitirilmesi amaçlanmıştır. Gençliğin her türlü faaliyetleri ve toplu halde yapılacak etkinlikler için müsait olacak şekilde planlanan spor salonu Demokrat Parti Hükümeti'nin en büyük yatırımı olacağı için tamamlanması için 150.000 liralık bir kaynak ayrılmıştır (BCA, F.K 30..1.0.0, D.3, Y. No: 50.302..14).

3.10. Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi; kısaca bireylerin koruyucu, tedavi edici, rehabilite edici yâda sağlığı geliştirici hizmetleri almak amacı ile yaşadıkları ülke sınırları içerisinde ve başka bir ülkeye gerçekleştirdiği seyahatlerdir. Yozgat ili yöresel kaplıcaları ile özellikle yerli turistler tarafından ziyaret edilmektedir.

3.10.1. Terzili Kaplıcaları

Etiler ve Romalılar devrinden bugüne kadar büyük bir öneme sahip olan ve kaplıca suyunun birçok hastalığa şifa olduğuna inanılan Terzili kaplıcaları, meydana gelen yıpranma nedeniyle vilayet tarafından kapsamlı bir tadilata alınmıştır. Kaplıcada yapılan düzenlemeler şu şekilde sayabilir (Yozgat Gazetesi,12 Haziran 1935: 1):

- Kaplıcaya ulaşımı sağlamak amacıyla otobüs firmalarıyla yapılacak anlaşma sonrası Yozgat, Maden ve Boğazlıyan'dan kaplıcaya sabah ve akşam otobüs seferlerinin düzenlenmesinin sağlanması,
- Yolcular tarafından ödenmesi kararlaştırılan ücretin dışında seyahat edecek yolcu olmadığı takdirde seyahat masraflarının encümen tarafından karşılanması,
- Kaplıcaya ilgili artırmak için sonbahar ayında panayır kurulması,
- Kaplıcaya gelen vatandaşların rahat etmelerini sağlamak maksadıyla dinlenme yerleri ve gazino inşa edilmesi,

Kaplıcaları kullanmak için gelen vatandaşların hertürlü ihtiyacının karşılanması için yapılan bu çalışmalar nedeniyle kaplıcaı kullanabilmek maksadıyla ödenen ücretlerde de artışa gidilmesi zarureti ortaya

çıkarmıştır. Bu durum 1934 yılı Temmuz ayında çıkan Yozgat Gazetesi vasıtasıyla halka duyurulmuştur (Yozgat Gazetesi, 4 Temmuz 1934: 2).

4. EĞİTİM HAYATI

4.1. Halkevleri

Birinci Dünya Savaş'ı ve Kurtuluş Savaş'ında eğitilmiş vatandaşların ölümü, ülke içinde yetişmiş insan gücüne olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu durum Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin kurulmasını gerekli kılmıştır. Açılan bu kurumlar ile halkın eğitim-öğretim ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlk Halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde açılarak çalışmaya başlamış, 15 yıllık süreçte Halkevlerinin sayısı, 455'i bulmuştur (CHP, 1948: 3). İlk on dört Halkevi'nin kurulduğu şehirler Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, İstanbul, Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya, Samsun illeridir. İlerleyen dönemde Halkevleri daha da yaygınlaşmıştır. Açılan Halkevleri sonrasında bu sayı 55'e, 1935'te 478'e yükselmiş, ayrıca köylere de 4.500 Halkodası kurulmuştur (Kaplan, 2002: 15).

Farklı bölgelerde faaliyet gösteren halkevlerinin benzer çalışma programları vardır. Halkevlerinin bir yörede açılabilmesi için bölgenin yeterli nüfusa sahip olması ve Cumhuriyet Halk Partisine başvurularak izin alınması gerekmektedir. Halkevleri'nin talimatnamesi Türk Ocakları'nın 19 yıllık tecrübelerinden faydalanılarak hazırlanmıştır. Talimatnamenin hazırlanmasında diğer ülkelerin eğitim kurumlarının çalışmaları incelenmiş, ülkelerin genel yapısı, insanların ihtiyaçları ve genel kültür seviyeleri göz önünde bulundurulmuştur (Toksoy, 2004: 148). Talinmanenin hazırlanması aşamasında diğer ülkelerin çalışmalarından yararlanılmasına rağmen hiçbir çalışmanın taklit edilmemesine ve kendi kültür yapımıza uygun hazırlanmasına özen gösterilmiştir.

İnsanların farklı yeteneklere sahip olması ve farklı alanlara ilgi duyması göz önüne alınarak, herkesin kendine göre bir çalışma alanı bulabilmesi için, Halkevleri birçok alanda farklı kollara ayrılmıştır. Halkevleri'nde bir şube veya kol olarak gösterilen bu çalışma konuları arasında Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Tarih ve Müze olmak üzere sınıflandırılmaktadır (CHP, 1948: 3). Halkevlerinin tamamında, sayılan konularda çalışanlar bulmak çoğu zaman mümkün olmamıştır. Halkevleri imkânları doğrultusunda belirlenen konularını halka sunmaya çalışmışlardır. Halkevleri ve Halkodaları, 1932-1951 yılları arasında ülke çapında olumlu etkileri görülen bir çeşit yaygın eğitim merkezleridir. Bu kurumlar sadece okuma-yazma çalışmalarına katkıda bulunmamışlar, Türk kültürünün oluşmasında da etkili olmuşlardır. Halkevleri ve halkodalarının ana amacı arasında ulusal kültürü yayarak aydın kesimle halk arasındaki sosyal ve kültürel uçurumu kapatmak, cumhuriyet rejiminin getirdiği laiklik milliyetçilik özgürlük fikirlerini yaymak, Atatürk ilkelerinin benimsenmesini sağlamak (Temizhan, 2006: 24).

Halkevleri halkın sosyalleşmesini ve çeşitli faaliyetlere katılımını sağlamak amacıyla zaman zaman farklı aktiviteler düzenlemiştir. Yozgat Halkevi temsil şubesi tarafından 1934 yılı Temmuz ayında belediye binasında sahnelenen KOZANOĞLU adlı piyes bu faaliyetlere örnek olarak verilebilir (Yozgat Gazetesi (Sayı: 651), 1934: 1).

1939 yılı Şubat ayında halkevine olan ilgiyi artırmak amacıyla sesli bir sinema makinesi, bir radyo ve dört hopelör almak için halkevi çalışanları İstanbul'a gönderilmiştir. Açılan sinema salonuyla vatandaşların halkevinde daha fazla vakit geçirmeleri amaçlanmıştır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 883), 1939: 1).

Halkevi, Yozgat ve yöresinde yaşayan yoksulları tespit ederek himayesine almayı amaçlamış, vatandaşlardan toplanan yardımlarında bu muhtaç kimselere ulaştırılması için çalışmalar yapmıştır. Bu vesile ile Yozgat ve yöresinde fakirliğin ve dilencililiğin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 686), 1935: 2).

1939 yılında halkevi tarafından yoksulların muayene edilip ihtiyaçları olan ilaçların temini için köy muhtarlıklarına mektuplar gönderilmiştir. Muhtarlıklara gönderilen mektuplar ile hasta olup Yozgat'a geldiklerinde Halkevine giderek durumlarını anlatan köy ahalisini doktora gönderilip doktorun vereceği ilacı parasız olarak halkevleri tarafından temin edileceği yazmaktadır. İhtiyaç sahiplerinin muhtarlıklar tarafından durumlarını gösterir belge ile kanıtlanması amacıyla muhtarların gerekli belgeleri düzenlenip ilgililere vermesi talep edilmektedir (Yozgat Gazetesi (Sayı: 672),1934: 3)..

Halkodaları ise halkevleri ile aynı amaç doğrultusunda kurulan ve halkevlerinin ulaşamadığı köylere yardım götüren bir alt hizmet koludur. Hem halkevleri hemde halkodaları Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlı olup, parti tarafından atanan kişilerce yönetilmektedir. Çayıralan Bucağında açılan halkodası Cumhuriyet Halk Partisi merkez idare kurulu tarafından halkevine çevrilmiştir (CHP, 1948: 3).

Çayıralan halkevi 1949 yılı Şubat ayında İlçe Kaymakamı, devlet memurları ve halkın katıldığı bir törenle açılmıştır. Açılış vesilesiyle konuşmalar yapılmış, halkevi tiyatro kursuna katılanlar tarafından "Tarih Utandı" isimli piyes sahnelenmiş ve halkoyunları oynanmıştır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 1253), 1949: 1). Halkevleri açıldığı bölgelerde kültürel ve sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahiptir. Bu dönemde yaklaşık 50 tane özgün dergi yayınlanmış ve 500'e yakın kitap çıkarılmıştır (Toksoy, 2004: 151). Halkevleri'nin aylık ve üç aylık sürelerde ve çeşitli adlarda yayınladıkları dergiler mevcuttur. Bu dergilerde çıkarıldığı bölgeye özel sosyo-kültürel konularla ilgili, halkı aydınlatmayı ve bilgilendirmeyi amaçlayan yazılar yayınlanmıştır. Dergilerde sözlü halk edebiyatı örneklerini yazılı hale getirmeyi ve arşivlemeyi sağlayan tarzda çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca dergilerin içeriğinde, toplumun her kesimine hitap eden yazılara yer verilmiştir. Bu yazıların, sade, anlaşılır bir Türkçe ile yazılmasına özen gösterilmiştir (Sarıkaya, 2005: 11).

Yozgat'ta halkevi tarafından Bozok ve Notlar ismiyle basılan dergiler aylık olarak yayınlanmıştır (Taner, 1944: 25). 1935 yılında Yozgat'ta bulunan halkevi vatandaşların istifade etmesi amacıyla konferanslar düzenlemiştir. Bu konferansların her hafta Cuma günü halkevi salonunda yapılması planlanmıştır (Yozgat Gazetesi (Sayı: 674), 1935: 1). Ayrıca Yozgat Halkevi'nde, sadece öğrencilerin kullanımı için ikinci bir okuma odası açmaya karar verilmiştir. 1935 yılında yoksul öğrencilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması için bir öğrenci yurdunun halkevi tarafından açılarak hizmet vermesi planlanmıştır (Yozgat Gazetesi, 16 Ocak 1935: 1). Halkevinde öğrencilerin yabancı dil eğitimine katkı sağlamak amacıyla İngilizce ve Fransızca dil kursları düzenlenmiştir (Yozgat Gazetesi, 13 Şubat 1935: 1).

4.2. Köy Enstitüleri

Milli bilinci oluşturmak amacıyla açılması planlanan en önemli kurumlardan birisi de Köy Enstitüleri'dir. Kurtuluş Savaşı sonrası azalan ülke nüfusunun önemli bir bölümü köylerde ikamet etmektedir. Köyde yaşayan insanların bu enstitüler vasıtasıyla eğitilmesi ve köy çocukların eğitilerek topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Birinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1876 yılında, Osmanlı topraklarında yeni eğitim-öğretim yöntemlerine sahip okul sayısının 3.057 olduğu ve bu okulların da neredeyse tamamının kent merkezlerinde olduğu göz önüne alınırsa, köylerde yaşayan halkın eğitimine yeteri kadar önem verilmediği görülmektedir (Makal, 1996: 15).

1929 yılında ortaya çıkan Dünya Ekonomik Buhranı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'yi de olumsuz şekilde etkilemiştir. Tarım ülkesi olan Türkiye ilk aşamada kendi kendine yeten bir ülke olma ilkesini benimsemiş ve bu hedefe yönelmiştir (Keyder ve Birtek, 1983: 200). Devletçilik politikası anlamında, tarımsal üretimi destekleme yönünde yeniden bir yapılanmaya gidilmiştir. Uygulanacak en doğru çözüm yolu ise köylüyü tarımsal konular hakkında eğiterek elde edilecek ürün miktarını, kalitesini ve yetiştirilen ürün çeşitliliğini artırmaktır (Kongar, 1996: 11).

1930 yılının ortalarına gelindiğinde, köylerdeki eğitim durumunu gösteren bir rapor hazırlanıp Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya sunulmuş, Köy Eğitim Kurulları'nın açılmasına giden yolu bu rapor açmıştır. Bu kursların açılması için çalışmalar yapılmış, uygun kişileri bulmak için Yozgat, Kayseri, Çorum, Eskişehir'in köylerinde bakanlık tarafından inceleme yaptırılmış ve Ankara köylerinden kişiler toplanarak kursa tabi tutulmuşlardır. Bu eğitime katılacak adaylar, okuma yazma bilen ve köyde yapacağı işlerde karşılaşacağı güçlükleri yenecek yeteneğe sahip olan, köylüye rehberlik edebilecek ve köylünün mukadderatıyla kendi mukadderatının birbirine bağlı olduğunu kavrayacak kişiler arasından belirlenmeye çalışılmıştır. 1940 yılında 6 yaşın üzerindeki nüfusun %78'i okur-yazar değilken ve bu oran köylerde %90'a kadar çıkmıştır. Köyde yaşayan vatandaşlar sağlık, temizlik vb. imkanlarından uzak kalmıştır. Bu yaygın bilgisizlikle daha etkin olarak mücadele etmek için köyde doğmuş köye yararlı olabilecek, nasırlı ellerinde kalem kitaptan daha çok, kazma, kürek, çapa, bağ makası, keser bulunan öğretmenlere ihtiyaç vardır (Akyüz, 2004: 354).

Kanun koyucu, Türkiye'nin köy gerçeğini nitel ve nicel boyutlarıyla tam olarak kavrayamamıştır. Açılan eğitim kurumları batı taklitçiliğinin etkisinden kurtulamadığından, toplum tarafından kabul görmemiştir. Öğretmenlerin çoğu köyde doğup büyümüş olanlar da dâhil, köyü kalkındıracak bilgi ve beceriye sahip

olmadıkları için köyden uzaklaşmanın yollarını aramışlardır (Altunya, 2002: 7). Bu durum köyde yaşayan halkın eğitim seviyesini olumsuz yönde etkilemiş, eğitime dayalı kalkınmanın gecikmesine yol açmıştır. 1938 yılında Milli Eğitim Bakanlığı görevine Hasan Ali Yücel getirilmiştir (Tonguç, 2007: 247). Yücel, ilköğretim seferberliği ve köydeki eğitime yönelik gerçekleştirilen çalışmaları gözden geçirmiş, köylerdeki öğretmen okullarına gidip uygulamaları incelemiş, yapılan ve yapılacak olan işleri, tüm plan ve projeleri bütün ayrıntıları ile anlamaya çalışmıştır (Türkoğlu, 1997: 135).

Hasan Ali Yücel, köy enstitülerinden beklentilerini dile getirerek Köydeki öğretmenin, Cumhuriyetin ve inkılabın yayıcısı, bekçisi ve öğreticisi olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu konuda oldukça umutlu olan Yücel, Cumhuriyetle beraber ortaya çıkan inkılabın, öğretmenler vasıtasıyla köylere kadar ulaşacağını ifade etmiştir (Yücel, 1997: 132).

Hasan Ali Yücel'in ardından Milli Eğitim Bakanı olarak İsmail Hakkı Tonguç getirilmiştir. Tonguç'un sistemi, köylerden seçilecek öğrencilerin öğretmen olarak yetiştirilmeleri ve eğitimleri sonunda yine köylerde görev yapmaları üzerine kurulmuştur (Turan, 2009: 195). Kurgulanan bu ideal köy modeli için köy enstitülerinin hukuki temelleri atılması amaçlanmıştır. Bunun için hazırlanan "Köy Enstitüleri Kanunu" olarak bilinen 3803 sayılı yasa, meclisten geçmeden, köy enstitülerinin kuruluşuyla ilgili çok sayıda konu incelenmiştir (Kirby, 1962: 201).

1940 yılında enstitü yöneticilerine birlikte çalışmak kişileri seçme hakkı tanınmıştır. Hatta enstitüler için gerekli malzemeyi temin edebilmek amacıyla, firmalarla temasa bile geçilmiştir. Sıra enstitülerin kurulması için gerekli olan hukuki altyapının hazırlanmasına gelmiştir. Hazırlanan 3803 sayılı yasa tasarısı TBMM'ne getirilmiş ve 1940 yılı Mart ayında komisyona verilmiştir (Kirby, 1962: 213). Söz konusu yasaya, hiçbir milletvekili red oyu kullanmamış, oylamada 428 milletvekilinden 278'inin kabul oyu, 3 milletvekilinde çekimser oy kullanmasıyla kanun tasarısı kabul edilmiştir. En dikkat çeken husus 148 milletvekilinin bu oylamaya katılmamış olmasıdır (Aydoğan, 2000: 111). Oylamaya katılmamak tek parti yönetiminin teamüllerinden bir haline gelmiştir. Milletvekilleri oylamalarda red cevabı vermektense katılmamayı tercih etmişlerdir.

Kabul edilen kanuna göre, zirai faaliyetlere elverişli arazileri bulunan yerlere Köy Enstitüleri açılmıştır. Enstitülere yalnızca köy okullarını bitiren çocuklar alınarak bunların içinden başarılı olanların köy öğretmeni olması planlanmıştır. 20 lira maaşla köylere atanacak olan bu öğretmenlerin 20 yıl boyunca bakanlık tarafından belirlenen yerlerde çalışmaları amaçlanmıştır. Enstitü öğrencileri arasında öğretmenlikte başarılı olamayacağı anlaşılan öğrenciler ise, öğretilen derslerin ışığında farklı bir meslek sahibi olması sağlanacaktır (Aslaner, 2008: 156).

3803 sayılı köy enstitüleri kanununun kabul edilmesiyle birlikte mevcut olan "Köy Öğretmen Okulları", "Köy Enstitüleri"ne dönüştürülmüş ve ardından 1940-1941 eğitim-öğretim yılında 10 yeni Enstitü daha açılmıştır. Daha önce, köy öğretmen okulu adıyla anılan 4 enstitü ile birlikte köy enstitülerinin sayısı 14'e yükselmiştir. 1937 yılında köy öğretmen okullarına giren öğrenciler, 1942'de köy enstitülerinin ilk mezunları olmuştur (Bulut, 1990: 36).

Tablo 1: 1937-1948 Yılları Arasında Açılmış Olan Köy Enstitüleri ve Merkezleri

	Enstitünün Adı	Bulunduğu İl	Kuruluşu	Enstitünün Kesimine Giren İller
1	Çifteler	Eskişehir	1937	Afyon, Kütahya, Uşak, Konya
2	Kızılçullu	İzmir	1937	Manisa, Denizli, Aydın
3	Kepirtepe	Kırklareli(Lüleburgaz)	1938	Edirne, Tekirdağ
4	Gölköy	Kastamonu	1939	Çankırı, Çorum, Zonguldak, Sinop
5	Düziçi	Adana (Haruniye)	1940	Maraş, Gaziantep
6	Arifiye	Kocaeli (İzmit)	1940	Bursa, Bilecik, İstanbul, Bolu
7	Aksu	Antalya	1940	Muğla, Mersin
8	Savaştepe	Balıkesir	1940	Çanakkale
9	Gönen	İsparta	1940	Burdur
10	Cılavuz	Kars	1940	Artvin, Ağrı, Erzurum
11	Akçadağ	Malatya	1940	Tunceli-Elazığ
12	Pazarören	Kayseri	1940	Yozgat, Kırşehir, Niğde
13	Akpınar	Samsun (Lâdik)	1940	Amasya, Tokat
14	Beşikdüzü	Trabzon	1940	Ordu, Giresun, Gümüşhane, Rize
15	Hasanoğlan	Ankara	1941	Ankara, Çankırı

16	İvriz	Konya	1941	Nevşehir, Niğde
17	Pamukpınar	Sivas (Yıldızeli)	1941	Erzincan
18	Pulur	Erzurum	1942	Bingöl
19	Ortaklar	Aydın	1944	Denizli
20	Dicle	Diyarbakır (Ergani)	1944	Urfa, Mardin, Bitlis
21	Ernis	Van	1948	Hakkâri

Kaynak: Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, ss: 176-177.

1937 ile 1948 yılları arasında toplam 21 tane köy enstitüsü faaliyet göstermiştir. İsimlerini açıldığı köyden alan enstitüler, civar köylerde yaşayan çocukların eğitiminden de sorumlu tutulmuştur. Daha sonra yeni enstitüler açılıp, bölgeler kısıtlanınca öğrenciler kendilerine yakın olan enstitülere gönderilmiştir. Enstitüler, bölgelere ayrılırken, coğrafi ve iklimsel özellikleri göz önünde bulundurulmuştur (Türkoğlu, 1997: 175). Farklı bölgelerde kurulmuş olmalarına rağmen, her enstitüde benzer özellikler bulunmaktadır. Bu birimler arasında yatakhaneler, lavabo-tuvalet, yemekhane, çamaşırhane, revir, fırın, ahır, öğretmen lojmanları, derslikler, kitaplık, laboratuvar, atölyeler, spor tesisleri, uygulama okulu, berber, terzihane, PTT, merkezleri gibi birimler her enstitüde sayılabilir. Ayrıca her enstitünün 2000-3000 dekar büyüklüğünde arazisi bulunmaktadır (Aslaner, 2008: 159). Bu araziler ilerleyen yıllarda ortaya çıkabilecek ihtiyaçların karşılanması amacıyla daha geniş ölçüde hizmete sunulmuştur.

Pazarören Köy Enstitüsü 1940 yılında, Kayseri'ye 81 km., Pınarbaşı'na 27 km. uzaklıktaki Pazarören nahiyeye merkezinde kurulmuştur. İl ve ilçe merkezlerine en uzak olan enstitülerin başında gelir. Burada enstitüden önce 1938 yılında eğitimci kursu faaliyet göstermiştir (Gedikoğlu, 1939: 221).

Enstitünün sorumlu olduğu sınırlarına giren Kayseri ve Yozgat illerinin yanında, ilk yıllarda Niğde, Sivas ve Kırşehir illerinden de öğrenci kabul edilmiştir. Enstitüye gelen öğrencilerin yaşadıkları şehirlerin iklimsel özelliklerine uygun sebze ve meyve yetiştiriciliğini öğrenmeleri için enstitülerde eğitim faaliyetlerini sürdürebilecekleri imkânlarla sahip olması gerekir. Bu amaçla Pazarören köy enstitüsünde sarımsaklı semtinden 400 dönüm arazi almıştır (Gedikoğlu, 1971: 45).

Enstitünün ormana yakın bir alanda kurulması, verilecek olan ormancılık eğitimi faaliyetlerini de artırmıştır. Lâdik Gölü'ne, Tersakan Irmağı'na yakın olması da su mahsulleri alanında verilecek eğitimi kolaylaştırmıştır. Zirai çalışmalarda kullanılmak üzere başlangıçta 2500 dönümlük bir arazi verilmiştir. Daha sonra çevredeki bir iki çiftliğin de satın alınmasıyla arazi miktarı 6000-7000 dönüme ulaşmıştır. Enstitü arazisi içinde bulunan meralar, otlaklar, çayırlar hayvan yetiştiriciliği açısından çok önemlidir. Toprak biraz fakir olsa da su sıkıntısı olmadığından, ıslah etmek mümkün olmuştur (Biriz, 1939: 107).

Sebze ve meyve yetiştiriciliği ile dokumacılık eğitimine de büyük önem verilmiştir. Ancak 1943 yılında yaşanan depremden çok zarar görmüş, başlanılan noktaya dönülmüştür. Enstitüler arasında kurulan iş birliği, yardım ve dayanışma ruhu sayesinde enstitü kısa zamanda eski haline dönmüştür (Gedikoğlu, 1971: 43).

Köy Enstitüleri'ne yönelik eleştiriler 1943 yılında yapılan Eğitim Şûrası'nda gündeme gelmiştir. Eleştirilerin ana noktasını enstitüde verilen iş eğitimi dersleri oluşturmuş ve kullanılan araç gereçlerin ilkel olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca motor-makine derslerinde traktör, jeep ve kamyon kullanımı eleştirilmiştir. Oysa İsmail Hakkı Tonguç motor ve makinelerin enstitülerde kullanılmasını hedeflemiş; bu cihazlardan enstitülerde eğitim gören gençlerin faydalanmasını amaçlamıştır (Türkoğlu, 1997: 492).

Köy Enstitüleri'ne yönelik eleştiriler, siyasi ve ideolojik bir hal almıştır. Eleştirilerin çoğu özellikle toplumun sağ kesimi tarafından yapılmıştır. Köy Enstitüleri hakkında yapılan eleştiriler, yorum ve tepkiler en çok sol ve aşırı sol gruplar tarafından dile getirilmiştir (Gedikoğlu, 1971: 290). Köy Enstitüleri'nde teoriye yönelik derslere ağırlık verilmesiyle, Sovyet Rusya'ya yaklaşıldığını ifade edilmiştir. Rusya'da öğrencilerin halk işlerinde çalıştığı belirtilip aynı şeyin Köy Enstitüleri'nde de amaçlandığı vurgulanmıştır. Köy Enstitülerinde kitap okuma saatleri önemle üzerinde durulan etkinliklerin başında gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Köy Enstitüleri'nin kitaplıklarının milliyetçilik, askerlik aleyhine, komünistlik lehine Rus eserleriyle dolu olduğu, enstitülerde yapılan serbest tartışmalarda ve serbest okuma saatlerinde solcu kitapların okutulduğu vurgulanan diğer bir noktadır. Din düşmanlığının öğrencilere aşılandığı ve din derslerinin enstitü programları içerisinde yer almadığı iddia edilmiştir. Köy Enstitüleri'ne yöneltilen eleştirilerden biri de uygulanan karma eğitim sistemine yöneliktir. O günün şartları altında fiziksel imkânlar karma bir eğitimi zorunlu olarak gerçekleştirilmiştir.

Köy Enstitüsü müdürleri bu konuyla ilgili olarak ciddi bir problem yaşanmadığını belirtmiştir. Bu tür olaylar 15.000'i aşan öğrenci içinde 5-10'u geçmemiştir (Gedikoğlu, 1971: 291).

Köy Enstitüleri'ndeki kız öğrenciler doğal davranışlarının dışına çıkmamışlar, köylerde nasıl tarlalarda beraber çalışılıyorsa, o çalışma bilinci içinde birlikte yaşamışlar, aynı köylerde görev alarak köy sorunlarını birlikte çözüme ulaştırmışlardır. Bir diğer eleştiri de köye sadece köyden öğrenci alınması sonucu köylü, şehirli ayrımının ortaya çıkacağına düşünülmesidir. Oysa böyle bir amaç güdülmemiştir. Aksine şehirden gelen öğrenciler köy ve koşullarına adapte olamamışlardır. Köy Enstitülerindeki ders programları kültür dersleri, tarım dersleri ve çalışmaları, teknik ders ve çalışmalar olarak üç ana gruba ayrılmıştır. Bu programla yetişen öğrenciler köylere öğretmen olarak gittiklerinde hem öğretmenlikte hem tarım hem de teknik alanlarda çevrelerine örnek olmuşlardır (Gedikoğlu, 1971: 292).

Köy Enstitüleri üretime ve hizmete yönelik bir çalışma sergilemişlerdir. Bu noktalar dikkate alındığında Köy Enstitüsü mezunu öğretmenin kültür bakımından zayıf olmadığı ortaya görülmektedir. Köy Enstitüleri'yle birlikte köylü çocukları modern binalara, öğretmenlere kavuşmuş ve köylere bir ölçüde dinamizm gelmiştir. Köy Enstitüsü ile durumu kavramadan kabullenme, kadere boyun eğme, dinin yanlış anlaşılması ve uygulanması sonucu köylerde yer alan bilim dışı düzenler ortadan kalkmıştır. Ortaya çıkan bu canlılık ve köylerdeki eski alışkanlıkları yıkma çabası Köy Enstitüleri'nin sonunu hazırlamıştır (Toprak, 2007: 90).

Çok partili dönemin ilk genel seçimlerinden sonra kurulan hükümet içinde Hasan Ali Yücel'den boşalan Milli Eğitim Bakanlığına, başlangıçtan beri Köy Enstitülerine karşı olan Reşat Şemsettin Sırer getirilmiştir. Köy Enstitüleri'nin kuruluş felsefesine göre işleyişi 1946 yılına dek sürmüştür (Toprak, 2007: 90). Reşat Şemsettin Sırer'in bakanlığa atanması sonrasında İsmail Hakkı Tonguç'ta İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alınmıştır. Bu değişiklikler, bir başka kökten değişikliği gerçekleştirmenin ilk adımlarıdır. Reşat Bey'in bakanlığa geldikten sonra Meclis'ten geçirdiği 19 Şubat 1947 tarihli tek maddelik 5012 Sayılı Yasa ile köylerdeki kadınlar ilköğretim seferberliği yükümlüğü dışında bırakılmıştır (Pazar, 2001: 106). 1946 yılından sonra Köy Enstitüleri'nde yapılan bütün değişiklikler, yeni uygulamalar "düzelteceğiz" diyerek kendi yaptıklarını savunamamışlardır. Kendi yaptıkları ve yoktan var ettikleri bu kurumları bir hata olarak görmeye başlamışlardır. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer döneminde 1947'de çıkarılan 5117 ve 5129 sayılı kanunlarla köylerdeki öğretmenlerin enstitülerle bağları kesilmiştir. Verilen tarım, sanat araç gereçleri geri alınarak, 100 lira aylıklı memur durumuna getirilmişlerdir. Enstitülere öğretmen yetiştirmek üzere açılan ve 1944-1945, 1945-1946, 1946-1947 eğitim-öğretim yıllarında mezun veren Yüksek Köy Enstitüleri 26 Kasım 1947 yılında kapatılmıştır. Tevfik İleri döneminde ise Köy Enstitüleri 27 Ocak 1954 tarihli ve 6234 Sayılı Yasa'yla öğretmen okullarına dönüştürülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yozgat İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Havzası ile Karadeniz Bölgesi'nin Çekerek Havzası'na içerisinde bulunur. Şehirin etrafı Kırıkkale, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Nevşehir ve Kırşehir illeriyle çevrilmiştir. Yozgat'ın sahip olduğu bu konum itibarıyla tarih boyunca farklı uygarlıkların kültürel yapıları içerisinde sürekli olarak değişerek önemli bir merkez haline gelmiştir. Yozgat adının kaynağı konusunda tarihin belirli dönemlerinde farklı isimleri kullandığı bilinmektedir. Yozgat ismi tarih boyunca Uskat, Jusgat, Youzgat, Yüzgat, Yozghourt gibi isimlerle anılmış bir yerdir. Yozgat'ın içinde bulunduğu yöre Cumhuriyet devrine kadar Bozok vilayeti anılmıştır. Cumhuriyet dönemine geldiğinde ise Yozgat olarak kullanılacağı konusunda kesin bir karara varılmıştır.

Yozgat'ın bulunduğu coğrafya Türklerin yerleşmesinden önce birçok millete ev sahipliği yapmıştır. Bu kültürlerin burada yaşamış olduklarını bölgede yapılan kazılardan anlamaktayız. Şehir toprakları içinde Hititler, Frigler, Kimmerler ve birçok devletin izleri görülmektedir. Yozgat ve çevresinde Türkler ilk kez Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya gelen Türkler sayesinde yeniden canlanmaya başlamıştır. 1075'te Danişmend Gazi Sivas, Tokat, Yozgat yörelerinde Danişmendli Devleti'nin temellerini attı. Danişmentlilerin üstünlüğü 1143'te Melik Muhammed'in ölümünden sonra başlayan taht kavgalarıyla sona erdi. Yozgat bölgesinin hâkimiyeti Türkiye Selçuklularına geçti. 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra İlhanlıların egemenliği altına girdi. 1522 tarihinde bölgenin hâkimiyeti Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Fakat Osmanlı Devletini son dönemlerindeki isyanlardan etkilenmiştir.

Osmanlı Devletinin XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında emperyalist güçlere karşı direnmesi konusunda başarısız olmuş ve devlet sürekli olarak yaptığı savaşlardan büyük kayıplarla dönmüştür. Öyleki en son yapılan I.Dünya savaşında yenilen Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 yılında imzaladığı Mondros Mürtarekesi'yle milli mücadele dönemine girmiş bulunmaktaydı. Bu dönemde Yozgat özellikle milli mücadele döneminin ilk yıllarında çevredeki sözü geçen kişilerin Yozgat'ta yaşayan halkı yanlış yönlendirme çalışmaları etkili olmuş, milli mücadeleye destek vermemiş olan Yozgat halkı bu yanıştan kısa sürede dönmüş ve milli mücadeleye destek vermiştir. Yozgat, Kurtuluş Savaşı'nda merkezi Ankara'da bulunan 20. Kolordu'nun denetimi altına girmiştir.

1920 yılı Mayıs ayının ortalarından itibaren Çapanoğulların'ın silahlı adamlar topladığı haberleri yayılmaya başlamıştı. Bu silahlı güçlere karşı gelemeyen Ali Beyin komutasındaki birlik Çapanoğullarının silahlı güçlerinin kendilerine daha da güvenmelerine sebep olmuştur. Bunun üzerine 14 Haziran'da Yozgat'ı işgal ettiler. Bu isyanın uzun sürmesinin nedeni Ankara'nın elinde güçlü ve düzenli ordunun bulunmaması, isyan edenlerin bu ülkenin evlatları olması ve boş yere kan akıtılmak istenmemesi aynı zamanda her geçen gün Yunanlı'ların batıda ilerlemesi, önemli sebeplerdir. Ayaklanmayı bastırması için Çerkez Ethem görevlendirildi. 23 Haziran'da Çerkez Ethem Yozgat şehrini Çapanoğullarından aldı. Bu şehirde yaşayan insanlar Kurtuluş Savaşı'na gereken desteği sağladılar. Mustafa Kemal'in bölgeye yapmış olduğu 2 gezide de şehrin ihtiyaçlarını dile getirmişler ve Mustafa Kemal'e olan sevgilerini göstermişlerdir. Mustafa Kemal'in o dönemde Yozgat'a ziyaretleri kuşkusuz yöre insanı tarafında büyük bir sevinçle karşılanmış ve moral olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısında 15.000 nüfusa ulaşan Yozgat'ın 1914 yılındaki nüfusu 77.000 kişiyi geçmiştir. Yozgat ilinde kent yapısının gelişim süreciyle birlikte okullar ve medreselerdeki gelişimde kendisini göstermeye başlamıştır. Yozgat'ın kentleşme sürecinde en büyük pay sahibi olan okul 1167'lerde Abdülcabbarzade Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen Demirli Medresesi ile kütüphanesidi. Medrese hem Yozgat'ın ilim tarihindeki yeri hem de Yozgat'ın şehirleşmesindeki mühim tesiri nedeniyle Yozgat için önemli bir yere sahiptir. Daha sonraki dönemlerde Çapanoğullarının verdiği desteklerle beraber bölgede eğitim faaliyetleri gelişim sürecine devam etmiştir. Yozgat'ta 13 adet medresenin faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bunların 9 adedi Bozok sancağı diye adlandırılan merkezde, diğerleri ise civar köylerde. Şehirde medreselerden başka gerek vakıflar ve loncalarca yaptırılan mahalle mekteplerinin, gerekse devlet tarafından yaptırılan iptidai okullarının yanı sıra bir rüştiye, bir idadi ve bir de Darül Muallimin olduğu göze çarpmaktadır. Yozgat'ın öteden beri eğitim-öğretime önem verdiği ve bu hususta istisna denilecek bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Özellikler eğitim masraflarına ait tedbirlerin hassasiyetle ele alındığı görülmektedir. Abdülhamit zamanında Yozgat Lisesi yapılmıştır. Bu okullardan anlayacağımız üzere Yozgat şehrinin tarihin her safhasında eğitime büyük önem verdiği görülmektedir.

Eğitimin önemli bir parçası olan kütüphaneler Yozgat şehrinde eksik kalmamış ve eğitime katkı getirmesi için desteklenmiştir. İlde ilk teşkilatlı kütüphane 1923'te kurulmuştur. 1959'da çocuk kütüphanesi, halk eğitim kitaplığı açılmıştır.

Cumhuriyet Döneminde başlayan basın yayın hayatı şehir merkezinde etkin bir şekilde başlamıştır. İlk yayın organı İl Gazetesi (1923) yayın hayatına başlarken, arkasından 1938'de Notlar (Fazlı Bilecen) ve Halkevleri'nin yayın organlarını Bozok dergileri izlemiştir. Bu dönemde Yozgat'ta sadece bir tane gazete yayınlanmaktadır. Daha önceleri "Yozgat Gazetesi" adıyla Yozgat matbaası tarafından neşredilen gazetenin Milli Mücadele yıllarında Yozgat Mutasarrıfı İbrahim Bey'in özel ilgi ve gayreti sonucu mutasarrıflık tarafından satın alınarak ismi "Yeni Yozgat" olarak değiştirilmiştir. Yayın hayatına devam etmiştir. Yeni Yozgat Gazetesi Ulusal Kurtuluş savaşından yana bir tutum sergilemiş her zaman Büyük Millet Meclisi Hükümetini desteklemiş, Misak-ı Milli'nin ve Anadolu'nun sevdalısı olarak yazılarında hep bu temayı işlemiştir.

Halkı her alanda aydınlatan Yeni Yozgat Gazetesi siyasi, içtimai, maarif, ekonomi haberlerinin yanı sıra halkın sağlığı ile de yakından ilgilenmiş ve halkı her fırsatta çeşitli hastalıklara karşıda uyarılmış ve bu hastalıklardan korunma yollarını da teker teker sıralamıştır. 1947'de Abbas Sayar ve Şahin Duran'ın kurduğu Bozok gazetesi dışında 1950'lere kadar basın alanında etkin çalışmalardan söz edilemez. 1950 sonrasında yeniden canlanan çalışmaların kısa sürede ilçelerde de yaygınlaşmasıyla alan oldukça canlı bir görünüm kazanmıştır. Bu yıllar da çıkan gazetelerden 15'i yayınlarını 1973'te bile sürdürmekteydi. Bunların 11'i il merkezinde, diğerleri Boğazlıyan, Yerköy ve Sorgun ilçelerinden çıkmaktaydı.

Yozgat'ın nüfus yapısına baktığımız zaman farklı uygarlıkların ev sahibi olan Yozgat'ta farklı milletler de yaşamışlar ve kültürel mirasa katkıda bulunmuşlardır. Sosyal yaşama ve kültürel öğelere baktığımız zaman Yozgat'ta insanlar ülkemizde de olduğu gibi o dönemlerde yani 1928-1960 yılları arasında genellikle tarımla geçimini sağlamaktaydı. Daha sonraki süreç içerisinde farklı meslek grupları olsa bile ağırlık her zaman için tarım sektöründe olmuştur.

Öte yandan giyim tarzlarında ise Osmanlı döneminden kalma elbiseler cumhuriyetin ilanından sonra da giyilmeye devam etmiştir. Her ne kadar toplum kılık kıyafetlerini değiştirmeye istekli olmuşsa da bu süreç kadınlarda oldukça zaman almıştır. Beslenme ve yemek alışkanlıklarında ise genellikle İç Anadolu mutfağının etkileri görmek mümkündür. Ekonomik seviye ile alakalı olduğunu bildiğimiz beslenme tarzını Yozgat kendi içerisinde oluşturmuştur. Genellikle kurubaklagil, etli yemekler ağırlık kazanmıştır. Düğünlere ve eğlencelere baktığımız zaman düğünlerin genellikle üç gün devam ettiği ve hafta içi yapıldığını görmekteyiz.

Düğünlerde ve eğlencelerde yöresel yemeklerin ve ziyafetlerin verildiği bilinmektedir. Ayrıca düğünlerde halk kültürünün en önemli unsuru olan yöresel halk oyunu olan halay mutlaka oynanmaktadır. Ölüm adetlerinde dikkatimizi çeken husus cenazeden hemen sonra evde yemeklerin yenmesidir. Bu gelenek evde ocağın sönmeyeceği hayata devam edileceğini ifade etmek olmalıdır. Asker uğurlama büyük bir coşku ve eğlence törenlerine tanıklık etmektedir. Kuraklık aylarında geleneksel olarak yağmur dualarına çıkılmaktadır. Ayrıca Pazar yerlerinin kurulduğu beldelerde pazara başlamadan önce tüm herkes aynı anda Pazar duası etmektedirler. Kültürlerine bağlı yaşamaları şehrin uzun bir süre değişime kapalı kalmasını olanak sağlamıştır. Bu durum şehirden yapalan göçünde yavaşlamasında etkili olmuştur.

Yozgat şehrinin sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi verilen çalışmamız ışığında Yozgat ilinin sosyal, kültürel yapısı, örf ve adetleri hakkında bilgi verilmesi amaçlamıştır. Çalışmamız, yerel bir çalışma olmasına karşın, ortaya konulan bütün veri ve değerlendirmelerle hem şehir tarihine hem de Türk eğitim tarihine katkı sunulmasına gayret edilmiştir.

AYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

BCA, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Fon Kodu: 30..1.0.0, Dosya: D3, Yer No: 50.302..14

BCA, Muamelat Müdürlüğü, Fon Kodu:30.10.00.00, Dosya No: 9035, Yer No: 102.668..8.

B. GAZETELER

Yozgat Gazetesi. 29 Eylül 1926, nr. 256.

Yozgat Gazetesi. 25 Nisan 1928, nr. 333.

Yozgat Gazetesi. 31 Ekim 1928, nr.360

Yozgat Gazetesi. 23 Temmuz 1934, Sayı: 651.

Yozgat Gazetesi. 29 Ağustos 1934, Sayı: 656.

Yozgat Gazetesi. 23 Ekim 1934, Sayı: 664.

Yozgat Gazetesi. 26 Aralık 1934, Sayı: 672

Yozgat Gazetesi. 9 Ocak 1935, Sayı: 674.

Yozgat Gazetesi. 3 Nisan 1935, Sayı:686.

Yozgat Gazetesi. 29 Nisan 1936, Sayı:742.

Yozgat Gazetesi. 23 Şubat 1938, Sayı:835.

Yozgat Gazetesi. 15 Şubat 1939, Sayı:883.

Yozgat Gazetesi. 20 Ekim 1947, Sayı:1184.

Yozgat Gazetesi. 27 Ocak 1949, Sayı:1249.

Yozgat Gazetesi. 24 Şubat 1949, Sayı:1253.

C. DİĞER KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (9. Baskı), Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- ALKAN, Mehmet Ö., Tazminat 'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri (1839-1924), (Hazırlayan: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2000.
- ALTUNYA, Niyazi. Köy Enstitüsü Sistemin Düşünsel Temelleri (3. Baskı), Uygun Basımevi, Ankara, 2002.
- ASLANER, Nilgöl. Milli Eğitim Şûraları ve Eğitim Politikaları (1939-1946), (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- AYDOĞAN, Mustafa. Köy Enstitüleri ile İlgili Yasalar (1937-1954), Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara, 2000.
- AYTAÇ, Çetin. El Dokumacılığı, M.E. B. Yayınevi, İstanbul, 1989.
- BİRİZ, Nurettin. "Lâdik-Akpınar Köy Enstitüsünün Kuruluşu", Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, C. 2, Maarif Basımevi, Ankara,1939.
- BULUT, Recep. Nisan'daki Güneşler 50. Yılında Köy Enstitüleri 1940-1990, San Matbaası, Ankara, 1990.
- C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, TBMM Kütüphanesi, Siyasi Parti Yayınları, Ankara.
- CANSIZ, İsmail. Osmanlı Döneminde Yozgat'ta Sosyal ve Kültürel Hayat, Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı, Türk Ocağı Yozgat Şubesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- CHP, XVI. Yıldönümünde Halkevleri ve Halkodaları, Ulus Basımevi, Ankara, 1948.
- ÇETİN, Atilla. "Maarif Nazırı Ahmet Zühtü Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Yabancı Okullar Hakkında Raporu", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, Sayı. 10-11, (Ayrıbasım), İstanbul, 1983.
- DEMİREL, Ömer, Muhittin Tuş ve Adnan Gürbüz. Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kusam (XIV-XIX Yüzyıllar), Sosyo-Kültürel Degisme Sürecinde Türk Ailesi, T.C. Basbakanlık Aile Arastırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- DENİZ, Bekir. "Yöre Özellikleriyle Yozgat Dokumaları", Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi, C.V, İzmir, 1990.
- DİKMEN Çiğdem Belgin ve Zuhul ÖZÇETİN. "Kültürel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Yozgat Konaklarının Cephe Düzeni", 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, 12-13 Nisan, Bursa, 2012.
- ERGEN, Burçin. Yozgat Yöresi Kilim, Cicim Ve Zili Örneklerinin Renk, Motif Ve Kompozisyon Özellikleri, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.
- GEDİKOĞLU, Şevket. "Pazarören Köy Enstitüsü", Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, C. 2, Maarif Basımevi, Ankara, 1939.
- GEDİKOĞLU, Şevket. Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri, İş Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1971.
- GENÇ, Ömür. Yozgat İli Uygun Yatırım Alanları Araştırması, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2004.
- GÜRLÜYER, Aydan. 1938-1960 Yılları Arasında Kars'ta Sosyo-Kültürel Hayat, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2010.
- İŞIKSOY, Süheyla. Geleneksel Yozgat Evlerinde Yaşam ve Anlam: Evin Sözlü Tarihi, (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2010.

- İLGÜN, Şener. Geleneksel Yozgat Evleri, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2007.
- İslam Ansiklopedisi. Yozgat, Cilt 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul, 2013.
- KAPLAN, Mevlut. Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 2002.
- KAPUSUZOĞLU, Burhanettin, Bozok İlimiye Tarihinde Medreseler, Zaviyeler ve Tekkeler, Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı, Türk Ocakları Yozgat Şubesi Yayınları, 2000, ss. 377-404.
- KARACA, Taha Niyazi. Ermeni Sorunu İle İlgili Bir İngiliz Kaynağı Üzerine Eleştirel Değerlendirme, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004, ss. 307-321.
- KARPAT, Kemal. Ottoman Population, 1830-1914, Demographic and Social Characteristics, The University of Wisconsin Press, Wisconsin/London, 1985.
- KEYDER Çağtay ve Faruk BİRTEK. “Türkiye’de Devlet Tarım İlişkileri 1923-1950”, Toplumal Tarih Dergisi, Ankara, 1983.
- KIRBY, Fay. Türkiye’de Köy Enstitüleri, İmece Yayınları, Ankara, 1962.
- KOÇ A. Fevzi. Bütün Yönleriyle Yozgat, Kardeş Matbaası, Ankara 1963.
- KOÇAKER, Ebubekir. Yozgat Yöresindeki Ziyaret Yerleri İle İlgili Bir İnceleme, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2004.
- KOÇU, Reşat Ekrem. Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- KONGAR, Hürriyet. “Köy Enstitülü Köy Öğretmenleri”, Tarih ve Toplum Dergisi, C: XXV, S:148, Nisan 1996.
- MAKAL, Mahmut. Köy Enstitüleri yâda Deli Memedin Türküsü, Güldikeni Yayınları, Ankara, 1996.
- MAVİLİ, Veli. Yozgat Yöresi Müzik Kültürünün İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2012.
- Milli Eğitim Bakanlığı. Üçüncü Milli Eğitim Şûrası (Çalışma Programı, Komisyon Raporları, Konuşmalar), Tıpkı Basım, İstanbul, 1991.
- Milli Eğitim Bakanlığı. Yiyecek İçecek Hizmetleri, Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Ankara, 2006.
- OKYAR Osman ve Mehmet SEYİTDANLIOĞLU. Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye: Fethi Okyar’ın Anıları, Ankara, 1999.
- ÖZBEL, Kenan. El Sanatları I- Anadolu Çorapları, C.H.P. Halk Evleri Bürosu Yayını, Ankara, 1945.
- ÖZDEMİR, Özlem Muraz. Yozgat Gazetesine Göre 1925-1928 Yılları Arasında Yozgat, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2010.
- ÖZDER, Lale vd., Yozgat İli Nizamoğlu Konağı Etnografya Müzesi El Sanatları ve Giyim Kuşam Kültürü Örneklerinin Elektronik Ortamda Tanıtılması, Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, C. I, Ankara, 2008.
- ÖZKAYA, Yücel. XVIII. Yüzyılda Anadolu’daki Bazı Kaza ve Mahalle Adlarındaki Değişiklikler, Türk Yer Adları Bildirileri Sempozyumu, 11-13 Eylül, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1984.
- PAZAR, Meral Demokratik Eğitimde Bir Anıt Kurum-Köy Enstitüleri, Güldikeni Yayınları, Ankara, 2001.
- Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1316 Sene-i Hicriyesine Mahsustur, İstanbul, 1316, ss. 868-869.
- SARIKAYA, Makbule. “Doğuş’un Kars’ın Sosyo-Kültürel Gelişimine Katkısı”, Serhat Kültür, Tarih, Haber Dergisi, İstanbul, 2005.

- SEZER, Makbule Savaş. *Yozgat ve Çevresi Tarihi Yapılarındaki Süslemeler*, (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 1998.
- SÖKMEN, Süleyman. *Sürmelim*, YOBİAD Yayınları, Yozgat, 1996.
- SÖNMEZ, Temel. *Dünden Bugüne Yozgat*, Vizyon Matbaacılık, Yozgat, 2000. *Yozgat Gazetesi*. 29 Ağustos 1934, Sayı: 656.
- TANER, Hasan. *Halkevleri Bibliyografyası*, Halkevi Yayınları, Ankara, 1944.
- TAŞ, Necati Fahri. *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 780, Kültür Eserleri Dizisi:79, 1. Baskı, Ankara, 1987.
- TEKELİ, İlhan. “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, Cilt: 3, İstanbul, 1983.
- TEKELİ, Osman. *Aksaray Vilayeti Tarihi 1926-1933*, Aksaray, 2008.
- TEMİZHAN, Oğuz. *Halkevleri ve Halkevlerinin 1932-1940 Arası Eğitim Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.
- TOKSOY, Nurcan. “Türk İnkılabında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları”, *Türkoloji Çalışmaları Dergisi*, Cilt: I, Sayı: 3.
- TONGUÇ, Engin. *Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi Eylemi)*, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, İzmir, 2007.
- TONGUÇ, İsmail Hakkı. “Köy Enstitüleri”, *Aylık Ansiklopedi*, C: V, Sayı: 51, 1948.
- TOPRAK, Gül Nihan. *Cumhuriyet’in ilk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007.
- TURAN, Ayça. *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Akpınar Köy Enstitüsünün Yeri ve Önemi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2009.
- Türk Ansiklopedisi*, Yozgat, Cilt:33, Milli Eğitim Basım Evi, Ankara, 1984.
- TÜRKOĞLU, Pakize. *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- ULUÇAY, Mustafa Çağatay. *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2011.
- UYAR, Akın. *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları*, (Yüksek Lisans Tezi), Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat, 2013.
- Yeni Rehber Ansiklopedisi*, Cilt: 20, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Yozgat Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. Yozgat Valiliği İl Yıllığı, İl Özel İdare Matbaası*, Yozgat, 2011.
- Yurt Ansiklopedisi. Yozgat*, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1984.
- YÜCEL, Hasan Ali. *Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazılar*, Konuşmalar, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 1. Basım, 1997.
- YÜZGEÇER, Hatice. *2 Numaralı Yozgat Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H.1299-1304/M.1882-1887)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005.